

”Tehdään ja ollaan yhdessä”

Lasten vertaissuhteet ja niiden tukeminen
päiväkodin lapsiyhteisössä

LAHDEN
AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaali- ja terveysala
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipedagoginen lapsi- ja nuorisotyö
Opinnäytetyö
Syksy 2015
Maria Jantunen

Lahden ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

JANTUNEN, MARIA:

”Tehdään ja ollaan yhdessä”
Lasten vertaissuhteet ja niiden tuke-
minen päiväkodin lapsiyhteisössä

Sosiaalipedagogisen lapsi- ja nuorisotyön opinnäytetyö, 60 sivua, 11 lii-
tesivua

Syksy 2015

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyön aiheena oli lasten vertaissuhteet ja niiden tukeminen päi-
väkodin lapsiyhteisössä. Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, millaisia
vertaissuhteita päiväkodin lapsiyhteisössä on ja miten päiväkodin kasvat-
tajat tukevat vertaissuhteiden muodostumista. Opinnäytetyön tavoitteena
oli tuottaa tietoa, jonka avulla kasvattajat voivat tukea vertaissuhteiden
muodostumista lapsiryhmässä ja kehittää yhteisöllisyyttä päiväkodissa.

Opinnäytetyön toimeksiantajana oli pieni yksityinen päiväkotiki-
kaupunkiseudulla. Opinnäytetyön laadullinen tutkimusaineisto kerättiin päiväkodin
neljältä kasvattajalta kesäkuussa 2015. Aineistonkeruuna oli kysely-
lomake, joka sisälsi avoimia kysymyksiä. Avoimet kysymykset analysoitiin
sisällönanalyysillä. Valmiin opinnäytetyön pohjalta päiväkodille kootaan
tietopaketti, jota kasvattajien on mahdollista hyödyntää päiväkodin arjessa
ja toimintaa kehitettäessä.

Tulosten perusteella vertaissuhteet ilmenivät päiväkodin lapsiryhmissä
erityisesti yhteisenä leikkinä, yhteenkuuluvuutena ja ystävyytenä. Lasten
välistä yhteenkuuluvuutta oli, että kukaan ei jää ryhmässä ulkopuolelle ja
lapset auttavat toisiaan. Ystävyyttä ilmaistiin lasten välillä läheisyytenä ja
haluna olla yhdessä sekä hellyyden osoituksina, kuten halauksina. Lapset
ottivat toisensa aamuisin ilolla vastaan, kutsuivat toisiaan kotiin leikkimään
ja syntymäpäiville. Kasvattajien mukaan kaikilla päiväkodin lapsilla oli ai-
nakin yksi ystävä. Yhteisöllisyys ilmeni lasten vertaissuhteissa yhteenkuu-
luvuutena, yhteisenä leikkinä sekä auttamisena. Kasvattajat tukivat lasten
vertaissuhteiden muodostumista yhteisen leikin ja pienryhmien avulla,
vahvistamalla yhteenkuuluvuutta ja sosiaalisia taitoja sekä ohjaamalla las-
ten toimintaa. Lasten ystävyyssuhteiden tukemisessa korostui sosiaalisten
taitojen tukeminen. Opinnäytetyön tulokset lasten vertaissuhteista olivat
samansuuntaisia kuin aikaisemmissa tutkimuksissa.

Asiasanat: lapset, vertaissuhteet, lasten yhteisöllisyys, kasvattajat, tuke-
minen

Lahti University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

JANTUNEN, MARIA:

“Let’s Do and Be Together”

Children’s Peer Relationships and
Supporting them in Children’s Com-
munity at Day Care Center.

Bachelor’s Thesis in Social Pedagogy for Work with Children and Young
People, 60 pages, 11 pages of appendices

Autumn 2015

ABSTRACT

The purpose of this thesis was to study and describe what kind of children’s relationships there are in the day care center and how educators can support these relationships. The objective of this study was to produce information that helps educators to support children’s peer relationships in children’s community and improve the sense of community in day care center.

The thesis was made in cooperation with a small private day care center in Helsinki metropolitan area. The qualitative data were collected from four educators in June 2015 with open questionnaires. The data were analyzed using qualitative content analysis. The day care center will get an information package based on the thesis which it can be used in developing children’s peer relationships.

According to the results children’s peer relationships appeared especially as friendship, playing together and social cohesion. Children helped each other and no one was excluded from the peer group. Friendships consisted of closeness, tenderness, hugging and being together. Children were happy when they see each other and they invited peers home to play and for birthdays. According to educators children had at least one friend in the day care center. The sense of community was shown as social cohesion, playing together and helping each other. Educators supported children’s peer relationships by play, small groups, strengthening social cohesion and social skills and directing children’s activities. The results of the research were quite similar to previous studies about children’s peer relationships.

Key words: children, peer relationships, children’s sense of community, educators, support, early childhood education

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT	3
2.1	Tiedonhaun kuvaus	3
2.2	Aikaisempia tutkimuksia	4
3	LASTEN VERTAISUHTEET	7
3.1	Vertaissuhteiden merkitys	7
3.2	Vertaissuhteiden muodostuminen	8
3.3	Lasten leikki vertaissuhteissa	9
3.4	Ystävyys lasten vertaissuhteissa	11
3.5	Lasten sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot	12
3.6	Ongelmat lasten vertaissuhteissa	14
4	YHTEISÖLLISYYS	17
4.1	Yhteisöllisyys päiväkodissa	17
4.2	Sosiaalipedagoginen näkökulma	18
4.3	Yhteisöllisyyden muodostuminen	19
4.4	Ystävyys ja pienryhmät yhteisöllisyyden perustana	21
5	KASVATTAJAN ROOLI LAPSIYHTEISÖSSÄ	23
5.1	Lasten vertaissuhteiden tukeminen	23
5.2	Lasten ystävyysuhteiden tukeminen	25
5.3	Lasten yhteisen toiminnan tukeminen	26
6	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	29
6.1	Toimeksiantaja	29
6.2	Tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset	29
6.3	Aineiston hankinta	30
6.4	Aineiston analyysi	32
7	TUTKIMUSTULOKSET	33
7.1	Vertaissuhteiden ilmeneminen lapsiryhmässä	35
7.2	Lasten välisten ystävyysuhteiden ilmeneminen vertaissuhteissa	35
7.3	Haasteet lasten vertaissuhteissa	36
7.4	Lasten vertaissuhteiden muodostumisen tukeminen	37
7.5	Lasten välisten ystävyysuhteiden tukeminen	38

7.6	Yhteisöllisyyden määritelmä	39
7.7	Yhteisöllisyys lasten näkökulmasta	39
7.8	Yhteisöllisyyden ilmeneminen lasten vertaissuhteissa	40
8	TULOSTEN TARKASTELU JA JOHTOPÄÄTÖKSET	41
8.1	Vertaissuhteet päiväkodin lapsiryhmissä	41
8.2	Yhteisöllisyys lasten vertaissuhteissa	43
8.3	Vertaissuhteiden tukeminen lapsiyhteisössä	44
9	POHDINTA	47
9.1	Tutkimuksen eettisyys	49
9.2	Tutkimuksen luotettavuus	50
9.3	Jatkotutkimusehdotuksia	53
9.4	Opinnäytetyöprosessin arviointi	54
	LÄHTEET	56
	LIITTEET	61

1 JOHDANTO

Lapsi muodostaa pienestä lähtien suhteita eri ihmisiin, kuuluu ryhmiin ja verkostoihin. Positiiviset ystävyys- ja kaverisuhteet vahvistavat lapsen persoonan kehitystä, kun taas niiden puuttuminen on riski kehitykselle. (Laine & Neitola 2002, 95-101; Hay 2005, 1; Cillessen & Bellmore 2011, 393-401; Laaksonen 2012, 5.) Ilmiönä lasten vertaissuhteet ja niiden tukeminen lapsiyhteisössä on ajankohtainen ja tärkeä. Lasten välillä tapahtuva kiusaaminen on ollut viimeaikoina usein otsikoissa esimerkiksi lehdissä ja sosiaalisessa mediassa. Tämä opinnäytetyö käsittelee lasten vertaissuhteita, niiden ilmenemistä ja tukemista päiväkodin lapsiyhteisössä.

Opinnäytetyön aihe on lähtöisin omasta ammatillisesta kiinnostuksestani yhteisöhoitoa kohtaan. Omassa työssäni olen ollut yhtenä vastuuhenkilönä kehittämässä mielenterveyskuntoutujien asumispalveluyksikön yhteisöllisyyttä. Opinnäytetyöprosessin alussa kiinnostuin siitä, miten yhteisöllisyys näyttäytyy päiväkodissa lasten välillä ja miten toimintaa olisi mahdollista kehittää yhteisöllisemmäksi. Kartoitin pääkaupunkiseudun päiväkotien toimintaperiaatteita ja otin yhteyttä syyskuussa 2014 pieneen yksityiseen päiväkotiin, jonka yhtenä toiminta-ajatuksena on yhteisöllisyys. Ilmeni, että yhteisöllisyys oli päiväkodissa uusi toiminta-ajatus, ja he olivat kiinnostuneita yhteisöllisyyden tarkastelusta ja kehittamisestä päiväkodissa.

Yhteisöllisyys on kuitenkin aiheena laaja-alainen, joten minulla ei ollut mahdollisuutta tarkastella yhteisöllisyyttä opinnäytetyössä kokonaisuutena. Keskusteltuani päiväkodin johtajan kanssa, päädyimme rajaamaan opinnäytetyön koskemaan koko yhteisöllisyyden kehittämisen sijaan ystävyys- ja vertaissuhteiden tarkastelua. Rajaus tarkentui vertaissuhteisiin tutustuessani yhteisöllisyyttä käsitteleviin teorioihin, joissa toistui vertais- ja ystävyysuhteiden merkitys. Yhteisöllisyys toimii kuitenkin tausta-ajatuksena tarkasteltaessa lasten vertaissuhteita ja kasvattajien mahdollisuuksia tukea vertaissuhteita ja niiden muodostumista. Yhteisöllisyys on toiminta-ajatuksena uusi päiväkodissa, joten on tärkeää tarkastella yhteisöllisyyden perustana olevia vertaissuhteita.

Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, ja tutkimusaineisto on kerätty kyselylomakkeella neljältä päiväkodin kasvattajalta. Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, millaisia vertaissuhteita päiväkodin lapsiyhteisössä on ja miten päiväkodin kasvattajat tukevat vertaissuhteiden muodostumista. Tavoitteena on tuottaa tietoa, jonka avulla kasvattajat voivat tukea vertaissuhteiden muodostumista lapsiryhmässä ja kehittää yhteisöllisyyttä päiväkodissa. Kokoan päiväkodin kasvattajille valmiin opinnäytetyön pohjalta tietopaketin (kansio), jota kasvattajien on mahdollista hyödyntää päiväkodin arjessa ja toimintaa kehitettäessä.

Lasten varhaiskasvatuksen toimintaa ohjaavat valtakunnalliset Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (Vasu). Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lasten tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista. Varhaiskasvatuksen yhtenä päämääränä on toisten huomioonottavien käyttäytymismuotojen ja toimintatapojen vahvistaminen. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on edistää hyvän yhteiskunnan muodostumista, lapsen hyvinvointia, turvallisia ihmissuhteita ja lapsen kokemusta vertaisryhmään kuulumisesta. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 13-15.) Lasten vertaissuhteiden tärkeyden huomioiminen ja lasten toimintatavat vertaissuhteissa ovat olennainen lähtökohta toiminnan pedagogisessa suunnittelussa. On tärkeä pohtia, onko lasten oman toiminnan voimavarat huomioitu riittävästi päiväkodissa toimintaa suunniteltaessa. (Lehtinen 2009, 154-155.)

2 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Tiedonhaun kuvaus

Opinnäytetyön lähdemateriaalia etsittiin useista eri tietokannoista, kuten Kansalliskirjasto Melinda, Google Scholar, Sage Journals, ScienceDirect (Elsevier) ja Arto sekä tiedonhankintapalvelu Masto Finna (Taulukko 1). Käytetyin tietokanta oli Kansalliskirjasto Melinda ja tiedonhankintapalvelu Masto Finna. Opinnäytetyön lähdemateriaalia haettiin lisäksi eri kirjastojen aineistohaulla, Theseuksesta ja vapaalla haulla Internetistä. Lähdemateriaalia löytyi myös tutustumalla oman alan opinnäytetöihin, pro gradu-tutkimuksiin ja väitöskirjoihin. Aineistoa kerättiin myös tieteellisiin artikkeleihin ja kansainvälisiin lähteisiin tutustumalla.

Taulukko 1. Esimerkkejä tiedonhausta

Hakuajankohta	Tietokanta	Hakutermit	Hakutulokset	Valitut lähteet
15.5.2015	Melinda	yhteisöllisyys AND lapset	85	5
		varhaiskasv? AND yhteisöl?	58	0 (useita samoja lähteitä kuin edellä)
		vertaissuht?	75	2
		vertais? AND varhaiskasv?	106	5
28.5.2015	Sage premier	peer relations AND early childhood education	98	1
		peer relations AND child?	401	-

		sense of community AND child?	122	-
28.5.2015	ScienceDirect	early childhood education AND peer relationships	127	1

Tietoperustan hankintaan saatiin tukea LAMK:n tiedonhankintaklinikalta toukokuussa 2015. Opinnäytetyön tietoperustassa käytettiin pääosin alle kymmenen vuotta vanhoja lähteitä. Tästä kuitenkin joustettiin, jos lähteiden tiedot olivat pysyneet muuttumattomina. Vanhempiin lähteisiin viitattiin myös toistuvasti uusissa tutkimuksissa, jolloin ne toimivat hyödynnettävissä olevina alkuperäisinä lähteinä myös tässä opinnäytetyössä. Opinnäytetyössä vältettiin toissijaisten lähteiden käyttöä. Hakusanoina tiedonhaussa käytettiin esimerkiksi vertaissuhteita, yhteisöä, yhteisöllisyyttä, kasvattajaa ja näiden sanojen yhdistelmiä ja vastaavia englanninkielisiä termejä. Valittujen lähteiden tuli olla suomen- tai englanninkielisiä. Lähteiksi valittujen tutkimusten tuli olla vähintään pro gradu-tutkielmia, mutta mieluiten väitöskirjoja. Poissulkukriteeriksi muodostuivat esimerkiksi teokset ja artikkelit, jotka käsittelevät päiväkotikäistä vanhempia lapsia, erityislasten vertaissuhteita tai kasvattajien yhteisöllisyyttä.

2.2 Aikaisempia tutkimuksia

Opinnäytetyöhön haettiin aihetta tukevaa aineistoa lasten vertaissuhteista ja yhteisöllisyydestä eri tietokannoista ja hakupalvelimista. Kotimaisia tutkimuksia, joiden aiheena olisivat olleet sekä lasten vertaissuhteet että yhteisöllisyys ja niiden tukeminen, ei löytynyt yhtenä kokonaisuutena. Opinnäytetyössä hyödynnettiin tutkimuksia, jotka käsittelevät lasten vertaissuhteita tai yhteisöllisyyttä ja näistä osa on esitelty tässä osiossa.

Laaksonen (2014) tutki väitöskirjassaan lasten vertaissuhdetaitoja ja kiusaamista esikoulun vertaisryhmässä. Tutkimuksessa selvitettiin lapsia havainnoimalla ja haastatteleamalla, millaisia lasten vertaissuhdetaidot ovat ja millaisia yhteyksiä näillä taidoilla on lasten kiusaamiseen. Väitöskirjassa ilmeni, että kiusaajilla ja kiusatuilla on huomattavia puutteita vertaissuhdetaidoissa.

Eerola- Pennasen (2013) väitöskirjassa tarkasteltiin, millä tavoin lapset muodostavat päiväkodissa käsitystä itsestään ja luovat sosiaalisia suhteita toisiin lapsiin ja aikuisiin. Lapset muodostavat tutkimuksen mukaan miinutetaan neljällä eri tavalla eli kiinnittymällä, myötäilemällä, tuomalla itseään esille ja erillisyydellä. Tutkimuksen aineisto kerättiin havainnoimalla ja haastatteleamalla kolmen eri päiväkodin 4-6-vuotiaita lapsia.

Koivulan (2010) väitöskirjan aiheena on lasten yhteisöllisyys ja yhteisöllinen oppiminen päiväkodissa. Väitöskirjassa selvitettiin, millaista on lasten välinen yhteisöllisyys päiväkodissa, ja miten se kehittyy päiväkodin kahdessa eri lapsiryhmässä. Yhteisöllisyyttä tarkasteltiin tutkimuksessa myös yhteisöllisen oppimisen näkökulmasta. Opinnäytetyön aiheen muotoutumisessa ja rajaamisessa tämän tutkimuksen osuus oli merkittävä, koska siinä korostui lasten vertaissuhteiden merkitys yhteisöllisyyttä rakennettaessa.

Sääskilahti (2010) tarkasteli pro gradu-tutkielmassaan kasvattajan roolia alle kolmivuotiaiden lasten vertaissuhteiden tukemisessa päiväkodissa. Tutkimuksessa selvitettiin, miten ja millaisissa tilanteissa kasvattajat tukevat vertaissuhteiden rakentumista, ja miten lapset tukemiseen reagoivat. Tutkimuksessa selvitettiin myös millaisia ajatuksia ja kokemuksia kasvattajilla on pienten lasten vertaissuhteista ja niiden rakentumisen tukemisesta.

Kyrönlampi (2007) haastatteli väitöskirjassaan 5-7-vuotiaita lapsia heidän kokemuksistaan arjesta. Tutkimuksessa ilmenee, että merkittävin asia lapselle on saada leikkiä omassa tahdissa sekä kotona että päiväkodissa. Parhaimmillaan päiväkotikiitos tukee kotikasvatusta ja mahdollistaa lapselle leikkimisen ikätovereiden kanssa.

Salmivallin (2005) teos perustuu hänen johtamansa tutkimusryhmän tutkimuksiin, joissa tutkitaan lasten sosiaalisia kognitioita ja niiden yhteyttä sosiaaliseen käyttäytymiseen, vertaissuhteissa pärjäämiseen sekä vertaissuhteiden ongelmiin, kuten koulukiusaamiseen ja aggressiivisuuteen. Teoksessa tarkastellaan vertaisten merkitystä lasten ja nuorten sosiaaliselle kehitykselle. Teoksessa käsitellään vertaissuhteissa esiintyviä ongelmia ja niiden seurauksia sekä sosiaalista pätevyyttä ja sen edistämisen mahdollisuuksia.

Laineen ja Neitolan (2002) tutkimusraportissa tarkasteltiin kirjallisuuskatsauksen avulla vertaisryhmän merkitystä pienen lapsen psykososiaaliselle kehitykselle ja lapsen syrjäytymisriskiä päiväkodin vertaisryhmästä. Tieto kerättiin päiväkodin lapsilta, kasvattajilta sekä lasten vanhemmilta. Teoksessa esitellään kasvattajan mahdollisuuksia tunnistaa lapsen syrjäytymisriski ja auttaa lasta.

3 LASTEN VERTAISUHTEET

Lasten vertaissuhteet ovat terminä lähellä toveri- ja ystävyysuhdetta. Vertaissuhteilla käsitetään samantasoisten lasten välisiä suhteita lapsiryhmässä. Arkisesti vertaissuhteista käytetään nimitystä kaverit, kuten päiväkotij- ja koulukaverit. (Laine & Neitola 2002, 13.; Laine 2005, 195.) Päiväkodissa vertaisella tarkoitetaan toista lasta, joka on kehityksessä samalla tasolla sosiaalisesti, emotionaalisesti tai kognitiivisesti. (Salmivalli 2005, 15).

Päiväkotien toimintaa säätelee laki varhaiskasvatuksesta, minkä perusteella varhaiskasvatuksen tavoite on kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on myös edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata lapsia eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan sekä toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen. (Laki varhaiskasvatuksesta 580/2015.)

3.1 Vertaissuhteiden merkitys

Lapsille syntyy jo varhain kokemuksia toimimisesta lasten vertaisryhmässä. Suuri osa suomalaislapsista aloittaa päivähoidon jo toisen ikävuoden aikana päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. (Laine & Neitola 2002, 13.) Vertaiset ovat tärkeä osa lasten elämää aikaisemmin kuin on ajateltu. Aikaisemmin on oletettu, että pienten lasten vertaissuhteet eivät ole niin tärkeitä, koska perhesuhteiden vaikutus lapseen on vielä suuri. Vauvoilla on kuitenkin jo puolivuotiaasta alkaen kyky kommunikoida toisten vauvojen kanssa hymyilemällä, koskemalla ja jokeltamalla. Uusien tutkimusten mukaan vauvatkin viettävät aikaa vertaisten kanssa ja jo kolme- neljävuotiailla lapsilla ilmenee ongelmia vertaisten hyväksynnässä. (Hay 2005, 1-2.)

Lasten väliset toimivat vertaissuhteet ovat erittäin merkityksellisiä lapsen sosiaaliselle ja kognitiiviselle kehitykselle (Laine & Neitola 2002, 95-101; Hay 2005, 1; Cillessen & Bellmore 2011, 393-401; Laaksonen 2012, 5). Negatiiviset kokemukset vertaissuhteissa, kuten hylkääminen tai syrjäytyminen, ovat haitallisia lapsen kehitykselle. Suosiolla ja ryhmään kuulumis-

sen kokemuksilla on puolestaan positiivisia vaikutuksia kehitykselle. (Cilllessen & Bellmore 2011, 393-401.) Vertaisten hyväksyntä varhaislapsuudessa on ennusmerkki myöhemmistä vertaissuhteista. Hayn (2005, 2) tutkimuksessa ilmeni, että lapsilla, joilla ei ollut kavereita päiväkodissa, oli vaikeuksia vertaissuhteissa vielä kymmenenvuotiaana. Varhaislapsuuden kaverisuhteet suojaavatkin lapsia myöhemmiltä psykososiaalisilta ongelmilta.

Lasten osallistumisen päivähoitoon on ajateltu vaikuttavan positiivisesti lasten sosiaalisten taitojen kehitykseen. Lapsiryhmässä lapsi voi harjoitella toimimista toisten lasten kanssa. Vertaissuhteiden on havaittu auttavan lasta oppimaan toisten huomioon ottamista ja hyväksymään erilaisia ihmisiä. Lapsia kasvatetaan sosiaalisiksi toimijoiksi yhteisten sääntöjen ja pienryhmätoiminnan avulla. (Lehtinen 2009, 138-139.) Lapset oppivat vertaisryhmissä toisten lasten huomioonottamista, ylläpitävät leikkiä ja oppivat selvittämään ristiriitoja (Laaksonen 2014, 2). Vertaissuhteet toimivat hyvinä sosiaalisen kehityksen välineenä. Lapset oppivat vertaissuhteissa toisten ihmisten hyvää kohtelua, koska vertaisten hyväksyntä on ansaittava eri tavalla kuin omien perheenjäsenten. Perheenjäsenet pysyvät rinnalla huonosta käytöksestä huolimatta, mutta vertaiset saattavat jättää lapsen ulkopuolelle ei-hyväksytyin käyttäytymisen vuoksi. (Salmivalli 2005, 181.)

3.2 Vertaissuhteiden muodostuminen

Toisten lasten kanssa toimiminen on keskeinen osa lasten arkipäivää. Lapset muodostavat päiväkodissa monia erilaisia pienryhmiä yhdenkin päivän aikana. Ryhmät muodostuvat usein sukupuolen, iän ja statuksen mukaan. Lasten ryhmät, kanssakäyminen, toveruus- ja ystävyssuhteet ovat muuntuvia päiväkodin toiminnassa ja erittäin tärkeitä lapsille. (Lehtinen 2009, 82- 83, 154.) Lasten vertaisryhmässä yhteenkuuluvuutta muodostetaan esimerkiksi leikkimällä, pelaamalla, fyysisellä läheisyydellä, ilmaisemalla ystävyyttä ja viittaamalla samanlaisuuteen ja yhteisiin tapahtumiin (Hännikäinen 2006, 131).

Lapset luovat jatkuvasti uusia vertaiskontakteja muuttuvissa tilanteissa. Päiväkodissa tavarat ovat yhteisiä, joten lapset joutuvat käymään keskinäisiä neuvotteluja siitä, millä kukin leikkii. Vertaissuhteiden solmiminen edellyttää neuvottelua, kompromissien tekoa ja kykyä ottaa toisia huomioon. Lasten vuorovaikutus toisten lasten kanssa on erilaista kuin aikuisten kesken. Lapset ansaitsevat luottamusta oman toiminnan kautta ja luovat suhteita itsenäisesti. Lapselta vaaditaan aktiivisuutta vertaissuhteita solmiessa, koska tilanteet muuttuvat nopeasti. Jotta vertaissuhteet tuottaisivat onnistumisen kokemuksia, lasten on oltava innovatiivisia ja mukautuvia erilaisiin sosiaalisiin tilanteisiin. (Lehtinen 2009, 148-155.)

Lapsilla on erilaisia rooleja vertaissuhteissa. Roolit voivat olla tilannesidonnaisia ja muodostua myöhemmin pysyviksi. Toisten lasten seuraan hakeudutaan herkemmin kuin toisten ja ryhmiin syntyy suosiojärjestelmiä. Osa lapsista voi jäädä huomaamatta ryhmän ulkopuolelle tai heitä voidaan jopa syrjiä. Kaikille lapsille on tärkeää tulla hyväksytyksi omassa vertaisryhmässä. (Lehtinen 2001, 90.) Monet päiväkodin lapset pelkäävät päiväkodissa ryhmän ulkopuolelle jäämistä ja yksinoloa. Osalle lapsista yksinoleminen on kuitenkin luontevaa, eikä se aiheuta pelkoa tai pahaa mieltä. Toiset lapset jopa kaipaavat yksin oloa, sillä oma rauha isossa lapsiryhmässä ei ole itsestäänselvyys. Ajoittainen yksinolo on toivottua erityisesti suosittujen lasten kohdalla. Lapset, jotka joutuvat etsimään aktiivisesti leikkikaveria, kokevat yksinolon epämiellyttävämpänä. (Eerola-Pennanen 2013, 134-141.)

3.3 Lasten leikki vertaissuhteissa

Lapset käyttävät valtaa päiväkodin arjessa ja vertaissuhteissa. Lapset ovatkin aktiivisia toimijoita ja pitävät yhteisestä toiminnasta. Lapsi ei tavallisesti halua toimia yksin. Lapselle on tärkeää, että hän saa olla mukana toiminnassa ja osallisena vertaissuhteissa. Toissijaista onkin itse toiminnan sisältö. Tämän vuoksi lapsilla on erilaisia toimintastrategioita neuvotte luineen ja vallankäyttöineen. Lapsi haluaa näiden avulla tulla hyväksytyksi mukaan toimintaan. (Lehtinen 2009, 154-155.)

Lapset hakeutuvat luontaisen aktiivisesti toistensa seuraan. Onnistuneet leikkikokemukset päiväkodissa toisten lasten kanssa ovat lapsille ensiarvoisen tärkeitä. Ryhmän tarkoituksenmukainen jakaminen on tavallisesti leikin onnistumisen kannalta tarpeellista. (Kalliala 2012, 165.) Lasten leikillä on suuri merkitys päiväkodin oppimisvälineenä, ja sitä on tutkittu sosiaalisena ilmiönä. Kun lapset neuvottelevat siitä, kenen kanssa kukin leikkii, määrittyy tilanteessa lasten sosiaalinen asema ryhmässä. Ollessaan jäsenenä vertaisryhmässä, jokainen lapsi on myös osallisena leikkiyhteisössä. Lasten leikki voi olla erilaista kotona ja päiväkodissa. Päiväkodissa leikkiin vaikuttaa hyvin paljon lasten väliset sosiaaliset vuorovaikutussuhteet. Leikkiminen vaatii keskittymistä ja leikkitilanteet omaa rauhaa, ja kesken eräiseen leikkiin onkin vaikea päästä mukaan. (Vuorisalo 2009, 156-163.)

Lasten leikki on moninaista toimintaa. Leikkiessä lapset käyttävät valtaa, mutta leikki luo lasten välille myös ystävyyttä, yhteenkuuluvuutta ja välittämistä. Jokaisen lapsen tulisi voida osallistua leikkiin turvallisesti ja toiminnan tulisi olla oikeudenmukaista. (Vuorisalo 2009, 179-181.) Leikki ikätovereiden kanssa tuo lapselle iloa päiväkodissa. Leikki on sekä henkilökohtaista että yhteisöllistä ja luo tasavertaista kommunikaatiota lasten välille. Lapsi leikkiikin mielellään lapsen kanssa, jonka kanssa on yhteisymmärrys leikin sujumisesta. (Kyrönlampi 2011, 28-30.) Päiväkodin sääntönä voi olla, että kaikkien tulee leikkiä kaikkien kanssa. Pakottaminen leikkiin lapsen kanssa, jonka kanssa leikki ei suju, aiheuttaa harvoin pysyviä muutoksia lasten vertaissuhteissa. Lopulta yksin oleminen saattaakin olla lapselle mieluisampi vaihtoehto. (Kyrönlampi- Kylmänen 2010, 202.)

Lapset neuvottelevat päiväkodissa toistensa kanssa siitä kenen kanssa kulloinkin ollaan ja leikitään. Näissä tilanteissa on kaksi roolia, kysyjä ja se, jolta kysytään. Lapset, joita kysytään leikkikaveriksi saavat dominoivan aseman. Lapset haluavat olla erityisesti suosittujen lasten kanssa ja päästä tätä kautta myös itse jakamaan suosiota. Suositun lapsen rooli antaa mahdollisuuden valita leikkikaverin. Lapset, joita kysytään leikkikavereiksi, saavat usein myös päättää mitä leikitään. (Eerola-Pennanen 2013, 117-118.)

3.4 Ystävyys lasten vertaissuhteissa

Lapsilla on erilaisia suhteita päiväkotiryhmässä. Heillä on ystävyysuhteita sekä hyväksyntään perustuvia kaverisuhteita muiden ryhmän jäsenten kanssa. Lasten väliset ystävyysuhteet ja vertaissuhteet ovatkin käsitteellisesti eri asioita. (Neitola 2013, 108.) Ihmisellä on tavallisesti jo lapsesta saakka tarve ystävyteen toisen ihmisen kanssa. Ystävyydellä tarkoitetaan oman perheen ulkopuolista läheistä, vastavuoroista ja lämmintä ihmissuhdetta. Läheisten ystävien lisäksi ihminen kaipaa myös hyviä kavereita ja sosiaalisia verkostoja. (Laine 2005, 145.)

Lapset muodostavat ystävyysuhteita hyvin varhain (Lehtinen 2009, 140). Jo pienillä 1-2 -vuotiailla lapsilla voi olla ystäviä. Ystävyys ilmenee esimerkiksi siten, että lapset hakeutuvat toistensa seuraan, viettävät aikaa yhdessä ja heillä on hauskaa keskenään. Ystävyuden merkinä toveruuden sijaan on lasten välinen myönteinen tunnesuhde ja mieltymys toisiinsa. (Laine 2005, 154-155.) Alle 3-vuotiailla havaittuja ystävyteen liittyviä piirteitä ovat myös keskinäinen auttaminen, läheisyys, uskollisuus, jakaminen ja samanlaisuus (Lehtinen 2009, 140). Lapset oppivat vertaissuhteissa vuorovaikutustaitoja. Toisille lapsille ystävyysuhteiden muodostaminen ja ylläpitäminen on helppoa, mutta joillekin lapsille se on haasteellista. Päiväkodin ystävyysuhteet voivat olla hyvinkin pysyviä, ja lapset voivat toimia yhdessä myös vapaa-ajalla. (Ikonen 2006, 153.)

Hännikäisen tutkimuksessa päiväkodin esikoululaiset osoittivat fyysistä läheisyyttä ryhmän jäsenten kesken jo kolmen viikon jälkeen. Ystävyteen liittyy usein myös yhteenkuuluvuutta, mutta sitä voi olla myös ilman ystävyttä. Yhteiset leikit ovat tärkeä tapa osoittaa yhteenkuuluvuutta. Lapset luovat yhteenkuuluvuutta myös kehumalla, huolehtimalla ja auttamalla toinen toisiaan. (Hännikäinen 2006, 137-143.) Päiväkodissa lapset matkivat paljon toisiaan. Matkimisella ystävät lujittavat yhteenkuuluvuuden tunnetta ja ystävyys tehdään myös näkyväksi toisille. Lapset saattavat myös torjua näkyvästi toisten yrityksiä matkia ja tällä tavoin hylätä pyynnön yhteenkuuluvuudesta. Samankaltaisuus vahvistaa tunnetta yhteenkuuluvuudesta. Lapset eivät kuitenkaan hae yhteenkuuluvuutta kaikkien lasten kanssa

vaan samanhenkisten. Samanhenkisten lasten kanssa kehittyä vähemmän riitoja ja leikki onnistuu hyvin. Lapset välttelevät leikkiä sellaisten lasten kanssa, joiden kanssa tulee erimielisyyksiä. (Eerola-Pennanen 2013, 133-134.)

Ystävyyden muodostumisen edellytyksensä ovat olosuhteet, jotka mahdollistavat yhdessä olemisen, leikkimisen ja pelaamisen. Lasten leikkutilanteet ja lapset, jotka niihin osallistuvat vaihtuvat usein. Lapsilla on jo esikouluikässä pysyviä ystäviä, mutta vaihtuvat tilanteet muuttavat toimintaa niin, että kaverit myös vaihtuvat. Varhaislapsuudessa kaverina voi olla tyttö tai poika, mutta usein kaverit ovat samaa sukupuolta. (Laine 2005, 155.) Ystävien tai pysyvien leikkiryhmien kesken ei ole tarve käydä neuvottelua siitä kuka leikkii kenenkin kanssa, vaan tällöin neuvotellaan siitä, mitä yhdessä tehdään. Toiset lapset ovat myös tietoisia näistä päiväkodissa vallitsevista ystävyysuhteista. (Eerola-Pennanen 2013, 121-122.)

Suosio ryhmässä ei takaa ystäviä, mutta pidetyillä lapsilla on paremmat mahdollisuudet ystävyysuhteisiin. Suosio ja ystävyys parantavat lasten myönteistä käsitystä itsestä ja vähentävät yksinäisyyttä. Pitkään kestänyt ystävyysuhteiden puuttuminen voi olla riskitekijä masennukseen ja huonoon käsitykseen omasta kyvystä solmia sosiaalisia suhteita. Kuitenkin jo yksi ystävä ehkäisee näitä negatiivisia vaikutuksia. Ystävyysuhteet ehkäisee lasta torjutuksi tulemiselta, kiusatuksi joutumiselta ja negatiivisilta emotionaalisilta kokemuksilta. (Neitola 2013, 109.)

3.5 Lasten sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot

Sosiaalisuus on lapsen synnynnäinen temperamenttipiirre. Sosiaalisuus viittaa siihen, kuinka kiinnostunut henkilö on toisen ihmisten seurasta ja kuinka herkästi hän hakeutuu toisten seuraan vastakohtana yksinololle. Sosiaaliset taidot ovat opittuja käyttäytymismalleja ja sitä miten ihminen selviytyy sosiaalisista tilanteista. Sosiaalisuus on halua olla toisten kanssa ja sosiaaliset taidot ilmaisevat kykyä olla muiden kanssa. Nämä kaksi asiaa eivät ole riippuvaisia toisistaan. (Keltikangas-Järvinen 2010, 17-18.) Varhaisiin vertaissuhteisiin vaikuttavat hyvät sosiaaliset taidot, jotka kehit-

tyvät ensimmäisten kahden ikävuoden aikana (Hay 2005, 1-2). Vertaissuhteissa tärkeiden vuorovaikutussuhteiden harjoittelu tulisikin aloittaa jo hyvissä ajoin varhaiskasvatuksessa (Kirves & Stoor-Grenner 2011, 24).

Sosiaalisia taitoja tarvitaan, jotta lapsi tulee toimeen toisten ihmisten kanssa. Kykyä ymmärtää omia tunteita sekä kykyä lukea toisten tunteita kutsutaan emotionaaliseksi taidoksi. Lapsi kykenee solmimaan ystävyys-suhteita ja toimimaan yhteistyössä toisten lasten kanssa, kun hän omaa hyvät sosiaaliset ja emotionaaliset taidot. (Kirves & Stoor-Grenner 2011, 24.) Sosiaaliset taidot ovat päiväkodin vertaisryhmässä tärkeässä asemassa. Sosiaalisiiin taitoihin sisältyy valmiuksia osallistua vuorovaikutukseen, yhteistyö toisten kanssa ja oman toiminnan sosiaalisten seurausten arviointi. Sosiaalisiiin taitoihin liittyy myös kyky havainnoida ja tehdä päätelmiä toisten lasten tunteista, ajatuksista ja aikomuksista. Tärkeää on myös kyky asettua toisten lasten asemaan. Hyvät sosiaaliset taidot ovat tärkeä väline oman aseman rakentamisessa lasten vertaisryhmässä. (Lehtinen 2001, 88.)

Päiväkodin ilmapiiri vaikuttaa siihen, miten lapsen sosiaaliset taidot kehittyvät. Ilmapiiri päiväkodissa voi olla yksilöllinen ja kilpaileva tai yhteenkuuluvuuteen ja yhteistyöhön kannustava. Ryhmä tukee lapsen sosiaalista kehitystä silloin, kun kiintymys tovereihin on vahva ja lapsia motivoidaan yhteiseen onnistumiseen, eikä yksilösuorituksiin. Lapsiryhmien tiheä vaihtuminen ei ole hyväksi ryhmän yhteenkuuluvuuden ja toverisuhteiden muodostumiselle. Päiväkodissa kasvattajien ei tulisi jättäytyä syrjään ryhmän muodostuessa vaan aktiivisesti rakentaa sitä tukemaan lapsen sosiaalista kehitystä. Päiväkodin lapsiryhmä ohjaa lapsen käyttäytymistä, jolloin esimerkiksi aggressiivisuus saattaa lisääntyä aggressiivisella lapsella. Kasvattajien on mahdollista vaikuttaa käyttäytymiseen ohjaamalla ryhmän toimintaa. (Keltikangas-Järvinen 2010, 218- 221.)

Lapsille on mahdollista opettaa sosiaalisia taitoja suoraan. Heille voidaan opettaa konkreettisia toimintatapoja, joiden tiedetään vahvistavan suosiota vertaisten joukossa. Lapselle voidaan opettaa suoraan esimerkiksi, miten kesken olevaan leikkiin olisi hyvä yrittää liittyä. Ennen tätä on hyvä keskus-

tella siitä, mitä hyvät sosiaaliset taidot ovat. Sosiaalisia taitoja voi harjoitella myös leikin tai draaman avulla. Viimeisessä vaiheessa lapselle annetaan myönteistä palautetta onnistuneiden sosiaalisten tilanteiden yhteydessä. Ennen kuin kielteisesti toimiville lapsille opetetaan sosiaalisia taitoja, on tärkeä pohtia onko kyseessä todella taitojen puute. Vertaissuhteita tuettaessa lasta voi opettaa tunnistamaan emootioita, asettumaan toisten asemaan, tulkitsemaan tilannevihjeitä, toisten pyrkimyksiä ja ennakoimaan oman toiminnan seurauksia. Tällöin on kyse sosiokognitiivisesta interventiosta. Valitettavan usein käy kuitenkin niin, ettei interventiolla saada pysyviä vaikutuksia ongelmatilanteisiin. (Salmivalli 2005, 183.)

3.6 Ongelmat lasten vertaissuhteissa

Lasten vuorovaikutus ei aina ole onnistunutta vaan erilaiset konfliktit, väärinymmärrykset ja aggressiot ovat osa lasten vertaissuhteita (Ikonen 2006, 155). Konfliktit ovat kuitenkin tavallisesti verbaalisia, harvemmin esiintyy fyysistä aggressiivisuutta (Lehtinen 2001, 86). Toisesta ikävuodesta alkaen lapsilla ilmenee sekä hyviä sosiaalisia taitoja että aggressiivista käyttäytymistä vertaisia kohtaan. Sosiaalisten taitojen puute vaikuttaa erityisesti vertaisten hyväksymiseen ja torjutuksi tulemiseen. Aggressiivisesti käyttäytyvät lapset eivät tule yhtä helposti hyväksytyksi vertaisryhmässä, vaan he jäävät vertaissuhteiden ulkopuolelle. Vastaavasti ujoilla lapsilla on myös vaikeuksia vertaisryhmissä. (Hay 2005, 1-2.)

Suomalaisessa tutkimuksessa, jossa tutkittiin lasten syrjäytymistä päiväkodin vertaisryhmästä, havaittiin, että viisi- seitsemän vuotiaista päiväkotilapsista yli neljäsosa kuului syrjäytymisen suhteen riskiryhmään. Puolella kyseisistä lapsista riskit olivat kumuloituneet eri tavoilla. Ongelmia vertaissuhteissa ilmeni olevan enemmän pojilla kuin tytöillä. Yksinäisyystunteuksia ilmeni kummallakin sukupuolella lähes yhtä paljon. Päiväkodissa torjutuksi tulleilla lapsilla yli puolella oli ystäviä vain joskus ja neljäsosalla lapsista ei ollut lainkaan ystäviä. Ystävät ovat tärkeä osa lasten kokonaisvaltaista kehitystä. Sosiaaliset sopeutumisongelmat ja syrjäytymisongelmat lisääntyvät, jos lapsella ei ole ystäviä. (Laine & Neitola 2002, 49- 58.)

Vuorovaikutustaidot muodostavat pohjan vertaissuhteiden muodostumiselle. Jos lapsi joutuu vertaissuhteiden ulkopuolelle, se voi vaikeuttaa vuorovaikutustaitojen oppimista. Torjuttu ja syrjäänvetäytyvä lapsi on vaarassa joutua vertaisryhmän ulkopuolelle, ellei hän itse tai tuetusti vaikuta tilanteeseen toisin. Syrjäytyneillä ja aggressiivisilla lapsilla on usein ongelmia sosiaalisissa taidoissa. Mitä enemmän lapsi on mukana toiminnassa vertaisten kanssa, sitä enemmän hänellä on mahdollisuuksia harjoitella vertaissuhteissa tarvittavia taitoja. (Laaksonen 2012, 12.) Jos lapsi saa päiväkodissa vain vähän myönteisiä kokemuksia vuorovaikutuksesta toisten lasten kanssa, hän ei tällöin saa harjoitusta niissä taidoissa, joissa hän todellisuudessa harjoitusta juuri kaipaisi. Syrjäytymisriskissä olevien ja moniongelmaisten lasten sosiaaliset taidot eivät tällöin pääse kehittymään, koska heillä on vähiten kavereita ja vuorovaikutusta toisten lasten kanssa. Jos lapsi jää syrjään vertaisryhmästä, se merkitsee suurta uhkaa lapsen kehitykselle sosiaalisesti, emotionaalisesti ja kognitiivisesti. (Laine & Neitola 2002, 95-101; Laaksonen 2012, 5.)

Lasten on mahdollista opetella vertaissuhdetaitoja ja olisikin tärkeää huomioida tämä, jotta vertaissuhdetaitoja olisi mahdollista vahvistaa. Lasten syrjäytymisellä vertaisryhmästä alle kouluikäisenä, saattaa olla kauaskantoiset seuraukset. Lapsen negatiivinen status päiväkotiryhmässä on melko pysyvä. Kielteisten kokemusten kautta ja lapsen varttuessa, tästä negatiivisesta kierteestä voi olla hankala irrottautua. Tilanne voi johtaa siihen, että ongelmat lapsuuden vertaissuhteissa vaikuttavat siihen, ettei henkilöllä ole myöhemmin uskallusta tai tarvittavia vuorovaikutustaitoja uusien ihmissuhteiden solmimiseen. Lapsi voi joutua kiusaamis- ja syrjäytymiskierteeseen aina päiväkodista koulumaailmaan asti. (Laaksonen 2012, 13; Laaksonen 2014, 2.)

Manninen havaitsi pro gradu-tutkielmassa, että onnistuminen kouluikäisten lasten välisessä sosiaalisessa kanssakäymisessä edellytti sosiokognitiivisia taitoja. Sosiokognitiivisilla tarkoitetaan sitä, miten lapsi tekee havaintoja ympäristöstä, ennakoi ja arvioi toimintansa seurauksia, kykyä käsitellä ja ymmärtää sosiaalisia tilanteita ja ratkaista niihin liittyviä ongelmia. (Manninen 2011, 65.) Lasten tulisi jo varhaisessa vaiheessa oppia puuttumaan

kiusaamiseen. Vaikka lapsi itse ei olisi osallisena kiusaamisessa, sivusta-seuraajana lapsi kuitenkin omaksuu paljon. (Laaksonen 2012, 16.) Kiusaaminen on päiväkodissa valitettavan yleinen ilmiö. Tavallista on, että kaikki kiusaamistapaukset eivät edes tule ilmi vaan ainoastaan vakavimmat tapaukset. Kiusaaminen koskee koko lapsiryhmää, ei ainoastaan yksittäisiä lapsia. Kiusaamisen ehkäisy on toimintaa, jolla vahvistetaan ryhmän vuorovaikutustaitoja ja turvallisen ryhmän muodostumista. Aikuisen toiminnalla on keskeinen merkitys kiusaamisen ehkäisyssä. Aikuisen toiminta voi myös ylläpitää kiusaamistilanteita ja mahdollistaa niiden syntymisen. Aikuisten tulee tarkastella omia asenteita ja suhtautumista jokaiseen lapseen ja lapsiryhmään. (Kirves & Stoor-Grenner 2011, 7- 11.)

Päiväkodissa kasvattajat luovat normiston, jonka mukaan lapset toimivat. (Eerola-Pennanen 2013, 80). Jotta kasvattaja voi tukea lapsen tasapainoista kehitystä, hänen tulee tuntea lapsen vahvuudet ja erityisen tuen alueet. Kiusatuilla lapsilla ja kiusaajilla on tavallisesti huomattavia puutteita vertaissuhdetaidoissa. (Laaksonen 2014, 2.) Tärkeää on opettaa kiusaavalle lapselle myönteisiä käyttäytymistapoja vuorovaikutustilanteissa toisten lasten kanssa. Aikuisen tehtävä on toimia niin, että jokainen lapsi voi saada positiivisia kokemuksia vuorovaikutustilanteista ja tulla hyväksytyksi ryhmässä. Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman tulisikin päiväkodissa olla laadittuna osaksi päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmaa. (Kirves & Stoor-Grenner 2011, 7- 11.)

4 YHTEISÖLLISYYS

Yhteisö on ihmisryhmä, jossa on yhteistä toimintaa, yhteisiä toimintatapoja, sopimuksia ja arvoja. Yhteisö nähdään usein positiivisena ihmisten yhteenliittymänä. Yhteisössä on mahdollista saada tukea, ymmärrystä, tulla kuulluksi ja jakaa oman elämän vastoinkäymisiä. Siihen liittyy vahvasti myös yhteenkuuluvuuden tunne. Pienessä mittakaavassa yhteisö voi olla perhe ja suuressa mittakaavassa jopa koko yhteiskunta. (Haapamäki 2000, 14.)

Yhteisöllisyys syntyy yhteisön jäsenten jakamien kokemusten kautta. Yhteisön jäsenillä on yhteisiä tavoitteita, yhteinen arvopohja, ja he toimivat yhdessä tavoitteiden saavuttamiseksi. Yhteisöllisyys tuo jäsenille turvallisuutta ja kokemuksen osallisuudesta. Yhteisöllisyyden tunnusmerkkejä ovat kaikkien yhteisön jäsenten osallistuminen ja demokraattiset toimintatavat. Kasvattajien tavoitteena on luoda positiivista yhteisöllisyyttä, jolloin muihin ihmisiin suhtaudutaan lämmöllä, jäsenet ovat tasavertaisia ja yhteisöön on helppo liittyä. Nämä ominaisuudet eivät ole ihmiselle luontaisia, vaan niitä tulee harjoitella pienestä alkaen. Yhteisöllisyyttä oppii parhaiten harjoittelemalla käytännön elämässä. (Haapaniemi 2011, 76-77.)

4.1 Yhteisöllisyys päiväkodissa

Päiväkodissa kasvatusyhteisö muodostaa kasvatuksellisen kokonaisuuden. Kasvatusyhteisöön kuuluvat kaikki lapset ja aikuiset. (Haapaniemi 2011, 79.) Kasvattajien yhteisön muodostavat päiväkodin aikuiset, ja päiväkodin lapset muodostavat lasten yhteisön (Haapamäki 2000, 23-24). Yhteisöön kuuluminen on lapsille tärkeää. Yhteisöllisyys ilmenee lapsilla vahvana henkisenä yhteytenä, kiintymyksenä sekä toisten auttamisena ja välittämisenä. Yhteinen mielekäs toiminta on myös osa yhteisöllisyyden kokemusta ja antaa kokemuksia yhteisöön kuulumisesta sekä vahvistaa yhteisöä. Yhteinen toiminta vahvistaa myös yhteisön rooleja ja ystävyys-suhteita. Yhteisöön kuulumisessa on tärkeää kokea oma rooli yhteisössä merkitykselliseksi. (Ikonen 2006, 155-156.)

Lasten yhteisöissä on eri vahvuisia siteitä jäsenten välillä. Vahvimmat siteet ovat ystävien ja perheenjäsenten välillä, mutta kaikki siteet ovat tärkeitä, jotta lapsella on mahdollisuus monipuoliseen yhteisöön. (Neitola 2013, 84.) Päiväkoti on lasten elämän yksi merkityksellisimmistä yhteisöistä. Päiväkodin lapsiryhmässä lapset voivat kokea yhteisön jäsenyyttä, miltä tuntuu kuulua yhteisöön, miten yhteisön jäsenyys saavutetaan, mitä yhteisö merkitsee, ja mitä haasteita siihen liittyy. Yhteisössä lapset pääsevät harjoittelemaan sosiaalisen elämän taitoja, kuten jakamista, toisten ystävällistä kohtelua, vuorovaikutustaitoja, ilmaisutaitoja ja erilaisia rooleja (Damen & Phelps 1989, Ikonen 2006, 149 mukaan; Kalliala 2012, 164.)

4.2 Sosiaalipedagoginen näkökulma

Sosiaalipedagogiikassa tarkastellaan ihmisen kasvua sosiaalisena ilmiönä ja prosesseja, joissa ihminen kasvaa yhteisöjen ja yhteiskunnan jäsenenä ja jäseneksi (Sosiaalipedagogiikka 2015). Sosiaalipedagogiikan peruskäsitteitä ovat persoona ja yhteisö. Sosiaalipedagoginen toiminta tukee yhteisöllisyyden kasvua ja sosiaalista kehitystä, kuten vuorovaikutusta ja sosiaalista osallistumista. (Ryynänen 2009, 9.) Ryhmä ei ole automaattisesti yhteisö ja sosiaalipedagogisesta näkökulmasta se on enemmän kuin yhteenkuuluvuuden tunne. Yhteisö ja yhteisöllisyys ovat erityisiä tapoja kohdata toinen ihminen. Yhteisössä on dialoginen, tasa-arvoinen ja vastavuoroinen suhde, jossa kunnioitetaan yksilöitä ja heidän vapauksia. Tavoitteena on yhteisö, jossa on yhteisesti muodostunut ymmärrys toiminnasta, toiminnan tavoitteista ja sitoutuneisuus yhteisöön. Yhteisön jäsenet välittävät ja kunnioittavat toisiaan ja jäsenten välillä on aitoa kohtaamista. (Ryynänen 2009, 11.)

Lasten vuorovaikutus vertaisryhmissä ja sen merkitys yksilön kehitykselle koetaan myös sosiaalipedagogisesta näkökulmasta tärkeänä. Kasvatustajattelu on dialoginen prosessi, jossa korostuu ihmisten osallistuminen. Lapsuus on erityisluonteen omaava kulttuurinen ja sosiaalinen ilmiö. Lapsi on osa montaa eri yhteisöä, mutta erityisesti lapsi on persoona, subjekti ja

toimija. Tasa-arvoisen suhteen kautta toiseen ihmiseen ihminen kasvaa ja muodostuu persoonaksi, joka hän on. (Tast, 2007, 29-31.)

Sosiaalipedagoginen orientaatio on sovellettavissa kaikkeen työhön, jossa kohdataan sosiaalisia ongelmia. Sosiaalipedagogisen ajattelun mukaan yhteisön jäsenyys on yksilön hyvinvoinnille oleellista. Jokainen yhteisön jäsen nähdään yksilönä, joka on oman elämänsä asiantuntija. Yhteisöön kuuluminen on tärkeää, jotta yksilö voi kokea olevansa hyväksytty erilaisine ominaispiirteineen, vaikuttaa yhteisön asioihin ja saada kokemuksia yhteisön jäsenyydestä. Osallisuus on tärkeä yhteisöllisyyden elementti, mutta osalla lapsista yhteisöllisyyden kokemukset omassa perheessä ovat voineet jäädä vähäisiksi. (Tast 2007, 35-36, 40.)

4.3 Yhteisöllisyyden muodostuminen

Yhteisöllisyyden kehittymisen kolmeksi keskeiseksi tekijäksi Koivula havaitsi väitöskirjassaan ystävyysuhteet, yhteisen toiminnan ja ”me-puheen”. Yhteisöllisyyden etsimisen vaiheessa lapset etsivät toimintakumppaneita, testaavat yhteistyön toimivuutta ja luovat ystävyysuhteita. (Koivula 2010, 75-76, 154-156.) Yhteisön jäsenenä lapset kohtaavat arvoista, normeista ja säännöistä neuvottelua ja sopimista. Yhteisön jäsenillä on tavallisesti myös yhteisiä kiinnostuksen kohteita ja leikkimieltyymiä. Yhteinen toiminta päiväkodissa muodostaakin yhden lasten yhteisöllisyyden pääperustan. Lasten vertaisyhteisössä tunnesiteet ja ystävyys ovat yhteisön rakentumisen kannalta tärkeitä tekijöitä. (Ikonen 2006, 149.)

Ikosen (2006, 150-151) mukaan keskinäisessä puheessa, me- viittaa kuulumiseen kyseiseen yhteisöön. Yhteisen tekemisen avulla yhteisön yhteenkuuluvuus ja ”me-tunne” vahvistuvat. Myös Koivulan (2010, 75-76, 154-156) tutkimuksessa leikki muodostui lapsille tärkeäksi ”me-puheen” myötä ja se lisäsi lasten osallisuuden ja lapsiryhmään kuulumisen tunnetta. ”Me- puhe” vahvistaa lasten tunnetta ”meistä” ja rakentaa ryhmän identiteettiä. Yhteinen toiminta antaa lapsille mahdollisuuden vaikuttaa yhteisön toimintaan ja toisiin lapsiin. Lapset yhdistävät taitonsa ja osaamisensa

yhteiseen toimintaan ja yhteinen toiminta muodostuu ryhmän jäsenille tärkeäksi.

”Me-puheen” lisäksi ryhmän jäsenillä voi olla myös näkyviä tunnusmerkkejä, kuten esineet. Ryhmän jäsenyys voikin edellyttää esimerkiksi tietyn leluun omistamista. Pelkkä lelu ei kuitenkaan tavallisesti riitä, vaan yhteisön jäsenten välillä tulee olla positiivinen tunneside ja halu olla yhdessä. Yhteenkuuluvuuden tunne pitää ryhmän kasassa. Yhteisössä on tärkeää kokemus yhteisön jäsenyydestä. Yhteisöön liittyminen voi olla helppoa, mutta se voi vaatia myös toistuvaa neuvottelua. (Ikonen 2006, 150-151.) Oman paikan löytäminen ryhmässä voi viedä kuukausia. Ryhmytymisen alussa oman tilan tarve onkin suuri ja lapset leikkivät paljon yksin. (Koivula 2010, 75.) Yhteisöllisyyden etsimisen ajankohta vaihtelee ryhmässä lasten välillä. Osalla lapsista vertaissuhteiden muodostaminen kestää pidempään, ja toiset ovat nopeammin valmiita yhteiseen toimintaan vertaisryhmässä. (Koivula 2010, 75-76.)

Viimeinen yhteisöllisyyden kehittymisen vaihe on aito yhteisöllisyys, jolloin ryhmän säännöt ja kulttuuri ovat vakiintuneita ryhmän jäsenten keskuudessa. Yhdessä toimiminen on tärkeää ja yhteiset säännöt ja toimintatavat vahvistavat lasten yhteenkuuluvuuden tunnetta. (Koivula 2010, 154-156.) Päiväkodissa ryhmän sääntöjen laatiminen yhdessä lasten kanssa on toimiva keino lisätä ryhmän yhteenkuuluvuutta ja vastuunottoa. Säännöistä keskustelua auttaa lapsia ymmärtämään niiden merkitystä ja perusteita. Sääntöjen lisäksi oma rooli ryhmässä ja itsensä tarpeelliseksi tunteminen sekä erilaiset vastuutehtävät lisäävät lasten vastuuntuntoa, ymmärrystä itsestä ja itsearvostusta. Ryhmässä jaettuja tehtäviä voivat olla esimerkiksi siivoaminen, ruokapöydän kattaminen ja lasten töiden esille laittaminen. (Eskel & Marttila 2013, 91).

Lapsilla on aidon yhteisöllisyyden vaiheen aikana emotionaalinen side ja kiintymys toisiinsa. Lapsilla on yhteisiä toimintatapoja, mutta myös erilaisuus on sallittua. Lapset auttavat toinen toisiaan ja ristiriitoja selvitetään yhteisesti neuvottelemalla. Yhteisöllisyyden kokemus lisääntyy yhteisten keskustelujen, huomionosoitusten ja esineiden sekä asioiden jakamisen

avulla. (Koivula 2010, 154-156.) Lapset haluavat kokea hyväksyntää lapsiryhmässä, ja sitä haetaan sekä annetaan esimerkiksi samuudella. Lapset vertailevat usein vaatteita ja leluja ja hakevat niistä yhteneväisyyksiä. Keskinäinen vertailu on tärkeää lasten toiminnassa. Vertailemalla valintoja lapset luovat ryhmän yhteisiä normeja. Tunnistamalla itseään toisissa lapsissa ja vertaamalla itseä muihin, lapset vahvistavat kuulumistaan yhteisöön ja samalla myös muokkaavat omaa identiteettiä. (Eerola-Pennanen 2013, 130-131.)

4.4 Ystävyys ja pienryhmät yhteisöllisyyden perustana

Kahden ihmisen välinen arvostava, kunnioittava ja kiintymyksen tunteita sisältävä suhde luo yhteisöllisyyden perustan (Haapaniemi 2011, 78-79). Ystävyys-suhteet ovatkin perusta koko yhteisön sekä ydin- että pienryhmien muodostumiselle (Koivula 2010, 73). Ystävyys-suhteiden kautta lapsille syntyy tunne keskinäisestä yhteydestä ja ryhmän jäsenyydestä. Yhteisöllisyys laajenee ystävistä ja pienryhmistä koskemaan suurempia lapsiryhmiä. Yhteisöllisyys ilmenee läheisyytenä, yhteenkuulumisen tunteena ja positiivisten tunteiden ilmaisemisenä ystäville. (Koivula 2010, 154-154.)

Toimintakauden alussa yhteisöllisyys kehittyy erityisesti pienryhmissä (Eskel & Marttila 2013, 85). Lasten yhteisöllisyys kasvaa melko hitaasti päiväkodin toimintavuoden aikana. Koivulan tutkimuksessa päiväkotiryhmän tutustumisvaihe kesti noin kuukauden. Tämän kuukauden aikana muodostuivat ensimmäiset uudet ystävyys-suhteet ja ystävyys-suhteiden kautta ensimmäiset merkit pienryhmien muodostumisesta. (Koivula 2010, 73.) Yhteisöllisyyttä rakennetaan näiden pienryhmien avulla, joissa lapsilla on mahdollista opetella yhdessä olemista ja yhdessä tekemistä (Haapaniemi 2011, 78; Eskel & Marttila 2013, 85). Tunne yhteisöllisyydestä syntyy parhaiten ryhmässä, johon tuntee kuuluvansa, ja pienten ryhmien on helpompi liittyä osaksi suurta ryhmää (Haapaniemi 2011, 78-79).

Ystävien muodostamat pienryhmät ovat keskeisiä toimijoita yhteisöllisyyden ilmenemisen vaiheessa. Lapset haluavat toimia yhdessä ja heillä on yhteisiä kiinnostuksen kohteita. Lapsille muodostuu tässä vaiheessa myös

yhteisiä toimintatapoja. Lapsien välillä ilmenee ”me-puhetta” ja lapset etsivät yhteisössä aktiivisesti ystävyys-suhteita. ”Me-puhe” vahvistaa lasten keskinäisiä sosiaalisia suhteita, sitoo lapsia yhteiseen toimintaan ja auttaa rakentamaan ystävyys-suhteita. (Koivula 2010, 154-156.) Pienryhmät tukevat luottamuksen kehittymistä vastavuoroisen keskustelun avulla. Pienryhmä tuo turvaa, ja se rauhoittaa ryhmän toimintaa. Pienryhmässä toimittuaan lapsen on helpompi toimia isommassa ryhmässä. Kasvattajan tehtävä on tukea lapsia rakentamaan yhteisöllisyyttä valitsemalla pienryhmiä myös itsenäisesti, jättämättä ketään kuitenkaan ulkopuolelle. (Eskel & Marttila 2013, 85.)

5 KASVATTAJAN ROOLI LAPSIYHTEISÖSSÄ

Vielä esikouluikäisilläkin lapsilla on haasteita ylläpitää tarvittavia vertaissuhdetaitoja ilman aikuisen tukea. Tämä ilmenee esimerkiksi konfliktitilanteissa, palautteen antamisessa ja vastaanottamisessa. Lasten onkin hyödyllistä harjoitella vertaissuhdetaitoja. (Laaksonen 2014, 32.) Kasvattajien tehtävä on motivoida lapsia leikin aikana ja toimia roolimallina sosiaalisten taitojen opettelussa. Kasvattajien tulee tehdä havaintoja lasten vertaisryhmistä ja vertaissuhteista, sovittaa ristiriitoja ja auttaa lapsia selvittämään ristiriitoja myös itsenäisesti. Kasvattajien tehtävänä on myös tukea lapsia liittymään jo olemassa oleviin vertaisryhmiin ja käydä keskustelua vertaissuhteista, hyvistä sosiaalisista taidoista sekä toimimisesta vertaissuhteissa. (Senfil & Erden 2012, 918-921.)

Kasvattajat vahvistavat lasten yhteenkuuluvuudentunnetta lapsia ohjaamalla ja tarjoamalla aikaa lasten keskinäiseen yhdessäoloon. Kasvattajien tarkkaillessa aktiivisesti ryhmää heidän on mahdollisuus puuttua ajoissa ryhmän toimintaan. (Kalliala 2012, 164.) Toivottavaa olisi, että opettajan olisi mahdollista arvioida vertaissuhdetaitoja myös tarkkailijan roolissa ilman, että hän vastaa opetuksesta (Laaksonen 2014, 32).

5.1 Lasten vertaissuhteiden tukeminen

Toimintakauden alussa henkilökunnan rooli on vahvasti esillä ryhmän toimintojen organisoimisessa. Kasvattajan tehtävä on ohjeistaa lapille ryhmän keskeiset säännöt. Kasvattaja organisoii yhteisiä tutustumisleikkejä ja rohkaisee lapsia yhteisiin leikkeihin eri lasten kanssa. Alussa kasvattajat ovat myös aktiivisia toimijoita lasten vapaassa leikissä kannustaen lapsia leikkimään eri tiloissa ja pienissä ryhmissä. (Koivula 2010, 73.) Yhteenkuuluvuudentunnetta voi lisätä yhteisillä päivittäisillä kokoontumisilla, joissa jokainen lapsi huomioidaan henkilökohtaisesti. Lapsen poissaolo huomioidaan ja hänen tullessaan ryhmään, esimerkiksi sairastamisen jälkeen, hänet toivotetaan tervetulleeksi takaisin. (Hännikäinen 2006, 134.)

Kasvattajan rooli on merkittävä toimintakauden alussa myös yhteenkuuluvuutta luodessa, kun lapset eivät vielä tunne toisiaan. Yhteenkuuluvuuden tunteen lisäämiseksi tärkeitä toimintoja koko yksikön tasolla ovat yhteisistä säännöistä sopiminen ja keskustelu, lasten omaehtoinen toiminta, aamukokoukset ja muut yhteiset tilaisuudet. Lasten omista ryhmissä yhteenkuuluvuutta rakentavia tekijöitä ovat esimerkiksi ryhmänimet, me- ja ystävyysaiheiset lorut, kertomukset, laulut ja leikit. Tärkeä tekijä on myös ryhmän jäsenten kokemusten ja ajatusten käsitteleminen yhdessä. Oma ryhmä muodostuu lapsille tavallisesti tärkeäksi ja ryhmien välille saattaa syntyä jopa kilpailua. (Hännikäinen 2006, 131.)

Sääskilahti (2010) tutki pro gradu työssään alle 3-vuotiaiden lasten vertaissuhteiden tukemista päiväkodissa. Vertaissuhteita on mahdollista tukea sekä sanallisesti että ei-sanallisesti. Päiväkodin aikuiset tukivat lasten vertaissuhteiden muodostumista erityisesti konfliktitilanteissa. Kasvattajat edistivät vertaissuhteiden muodostumista myös kehottamalla lapsia leikkimään toisten lasten kanssa. Tutkimuksen mukaan lapset suhtautuivat parhaiten houkutteluun ja rohkaisuun. Houkuttelua tapahtui esimerkiksi pukeutumistilanteissa, jolloin lapsia houkuteltiin pukeutumaan vetoamalla vertaisen toimintaan. Lapsia rohkaistiin leikkitalanteessa lähestymään ryhmän toisia lapsia, rohkaisua saivat erityisesti ryhmän pienimmät lapset. (Sääskilahti 2010, 48- 69.)

Päiväkodissa aikuisten vuorovaikutus lapsen kanssa heijastuu siihen, miten lapsi on vuorovaikutuksessa toisten lasten kanssa. Lapsi, joka kohtaa negatiivista vuorovaikutusta kasvattajan taholta, kohtaa sitä todennäköisesti myös vertaissuhteissa. Kasvattajien tulisikin huomioida oma käyttäytyminen lapsia kohtaan ja millainen vaikutus sillä on lapsen kehitykselle. (Parrila & Alila 2011, 162.) Kasvattajan käyttäytyminen lapsia kohtaan vaikuttaa lasten toimintaan, koska lapset tekevät kaverivalintoja myös sen mukaan, miten arvelevat opettajan suhtautuvan lapsiin. Oleellista onkin ilmeneekö kasvattajan toiminnasta paheksunta ja harmistuminen vai lämpö ja sensitiivisyys lasta kohtaan. (Neitola 2013, 107.)

5.2 Lasten ystävyys-suhteiden tukeminen

Lasta ei voi pakottaa ystäväksi toiselle lapselle, mutta kasvattajan on mahdollista tukea ja ohjata vuorovaikutusta ja ystävyys-suhteiden muodostumista. Ohjausta voi toteuttaa esimerkiksi keskustelemalla vertaisryhmän kanssa ystävyys-suhteistä ja sen merkityksistä. Ystävyys-suhteiden rakentuminen on vilkkainta toimintakauden alussa ja muotoutumassa oleviin ystävyys-suhteisiin on helpompi puuttua. Tässä vaiheessa kasvattajien tulee olla aktiivisia ja ohjata lapsia, jotka ovat vaarassa jäädä vertaisryhmän ulkopuolelle. Kasvattajien tulee huomioida myös lapsia, jotka tulevat ryhmään kesken toimintakauden, ovat paljon pois tai mukana vain osan ajasta. Vuorovaikutuksen ja ystävyys-suhteiden ohjaaminen tapahtuu luontevasti leikissä, joka on tärkeä osa lasten keskinäistä toimintaa. (Parrila & Alila 2011, 163.) Kasvattajalla on tärkeä rooli lapsiryhmässä. Kasvattajan tulee olla tietoinen ryhmän tapahtumista. Kasvattaja pitää ryhmää kasassa ja luo yhteistä mekkokokemusta. Positiivinen asenne lasta kohtaan tukee kasvattajan tekemää työtä. Lasten yhteenkuuluvuuden tunne tukee myös yhteisöllistä oppimista. (Hännikäinen 2006, 128.)

Tasavertaiset ystävyys-suhteet ehkäisevät kiusaamista varhaiskasvatuksessa. Päiväkodissa on hyvä huomioida, etteivät ryhmän vaihdokset riko tärkeitä ystävyys-suhteita. Aikuisen on järjestettävä leikki-tilanteita niin, että kaikilla lapsilla on mahdollisuus leikkiin. Tämän lisäksi lapsille tulee antaa myös mahdollisuus leikkiin itse valitsemiensa lasten kanssa. (Kirves & Stoor-Grenner 2011, 34.) Kasvattajan tulisi auttaa lapsia muodostamaan ystävyys-suhteita tukemalla lapsia leikkiin lasten kanssa, joiden kanssa leikki sujuu hyvin. Ystävyys-suhteet tuovat lapsille positiivisia kokemuksia sosiaalisista suhteista. (Keltikangas-Järvinen 2010, 47.)

Hännikäisen tutkimuksessa päiväkodin kasvattajat korostivat toimintakauden alussa ystävyys-teeman käsittelyä erilaisin leikein ja toimintatuokioin. Toiminnan tavoitteena oli leikin lisäksi oppia yhteistoimintaa ja saada kokemuksia yhteenkuuluvuudesta. Keskustelu ja neuvottelu ystävyys-suhteistä siirtyivät lasten väliseen keskusteluun toimintakauden aikana ja kasvattajan rooli ystävyys-suhteiden herättäjänä väheni. Päiväkodissa kasvattajan tehtävä

on ylläpitää kasvatusympäristöä, joka luo, ylläpitää ja vahvistaa yhteenkuuluvuutta sekä kehittää lasten yhteisöä. (Hännikäinen 2006, 137, 145.)

5.3 Lasten yhteisen toiminnan tukeminen

Erityisesti alle kolmivuotiaat lapset tarvitsevat vielä kasvattajan apua leikin etenemisessä, mutta usein on kuitenkin niin, että heiltä vaaditaan vastuuta omasta leikistä. Vaativinta kasvattajalle on tavallisesti leikin välitön ohjaus ja tasapainon löytäminen liiallisen ja liian vähäisen ohjaamisen välillä. (Kalliala 2012, 205-206.) Aikuiset voivat tukea ja ohjata lasten leikkiä ja vuorovaikutusta. Leikkiminen on vuorovaikutusprosessi, ja aikuiset voivat omalla toiminnallaan tukea lasten vuorovaikutussuhteiden onnistumista. (Vuorisalo 2009, 179-181.) Kasvattajat voivat auttaa lasta uusissa tilanteissa olemassa tilanteissa mukana (Keltikangas-Järvinen 2010, 47).

Lasten osallisuuden tukeminen ei ole yksinkertaista päiväkodin kasvattajille, sillä ryhmä- ja parityöskentely ei automaattisesti paranna lasten vertaissuhteita. Lasten osallisuutta vertaisryhmässä voidaan tukea kehittämällä vuorovaikutustaitoja. Tällöin lapsi voi saada työkaluja itselleen tai tukea toisten lasten osallistumista. Lapsen kannalta on tärkeää, että hän pääsee oma-aloitteisesti mukaan esimerkiksi leikki-ilanteisiin. Tällöin lapsi saa kokemuksia taidoista, joita tarvitaan ryhmään liittymisessä. Lapsi voi olla myös passiivinen toimija, jolloin toinen lapsi tai kasvattaja vetää lapsen mukaan leikkiin. Tällöin lapsi ei kuitenkaan saa kokemusta oma-aloitteisesta ryhmään liittymisestä. (Laaksonen 2012, 15-16.)

Kasvattajien on tärkeää rohkaista ujoja lapsia leikkiin toisten lasten kanssa. Pieniä lapsia ei tule kuitenkaan painostaa toimintaan, johon he eivät ole valmiita. Lapsen kasvaessa kasvattajien tulee pohtia keinoja, miten ohjata lasta toimintaan muiden lasten kanssa. Kasvattajan tehtävänä on järjestää tilanteita, joissa lapsi saa positiivisia kokemuksia toimimisesta toisten lasten kanssa. Joskus lapsi osaa toimia hyvin toisten lasten kanssa ryhmän sääntöjen mukaisesti, mutta haluaa toimia ajoittain myös yksin. (Keltikangas-Järvinen 2010, 45.)

Lasten leikki on päiväkodissa myös osa aikuisten työtä. Päiväkodissa työntekijöiden on tärkeä huomioida, että lapset toteuttavat leikkiä eri tavoilla ja toiminta sisältää monia tavoitteita. Leikkiminen on vuorovaikutusprosessi, ja aikuiset voivat omalla toiminnallaan tukea lasten vuorovaikutussuhteiden onnistumista. Aikuiset voivat tukea ja ohjata lasten leikkiä ja vuorovaikutusta. (Vuorisalo 2009, 179-181.) Aikuisen tulee havainnoida lasten leikkiä, jolloin hänen on mahdollista erottaa tilanteet, joissa lapsi tarvitsee aikuisen apua ja tukea. Osa leikkitilanteista on sellaisia, että lapset kykenevät itse ratkaisemaan syntyneet konfliktitilanteet. Jos tilanteessa ilmenee alistamista, poissulkemista tai muuta epäsopivaa vallankäyttöä, aikuisen tulee puuttua aina tilanteeseen. Lasten vertaissuhteita arvioitaessa leikin havainnointi on hyvä keino saada tietoa lasten sosiaalisista suhteista, lapsiryhmän dynamiikasta ja yksittäisten lasten vuorovaikutussuhteista. (Kirves & Stoor-Grenner 2011, 33.)

Havainnoimalla lasten leikkiä aikuisten on mahdollista vaikuttaa roolien valintaan ja varmistaa, että kaikki lapset pääsevät osallisiksi leikkiin. Aikuisen voi myös tukea lapsia liittymään leikkiin. Tällöin aikuinen voi opettaa lapselle puuttuvia taitoja ja opettaa myös ryhmän toisia lapsia ottamaan torjuttuja lapsia ryhmän jäseniksi. Tämä mahdollistaa me-hengen vahvistumisen. Ujoja ja arkoja lapsia on mahdollista myös tukea osallistumaan ryhmän toimintaan. Positiivisten kokemusten kautta ujo lapsi rohkaistuu ja uskaltaa ehkä myöhemmin myös oma-aloitteisesti liittyä mukaan leikkiin. Osallistumalla leikkiin aikuinen voi vahvistaa lasten vertaissuhteita. Jo yksikin tasavertainen ystävyysuhde suojaa lasta. (Kirves & Stoor-Grenner 2011, 34.)

Lasten vertaisryhmän toimintaa ja yhteisön muodostumista voi tukea antamalla lapsille aikaa omaehtoisen toimintaan ilman aikuisten ohjausta. Lapset voivat tällaisina hetkinä valita leikkikaverit, tilat ja materiaalit, joilla leikkiä. Aikuisten tulee kuitenkin olla lasten saatavilla, jos lapsilla on tarve pyytää aikuisten apua. (Hännikäinen 2006, 133.) Lapsia on rohkaistava vertaissuhteissa toimimiseen, ja kasvattajien sekä vanhempien tulisi kiinnittää niihin enemmän huomiota. Lasten välisten sosiaalisten suhteiden havainnointi on tarkoituksenmukaista erityisesti vapaan leikin aikana. Las-

ten omaehtoisen vapaan leikin on havaittu olevan suotuisaa lapsen kehityksen kannalta. (Senfil & Erden 2012, 918-921.) Vapaan leikin aikana päiväkodin kasvattajat tukevat oman vuorovaikutuksen avulla lasten vertaissuhteita, leikkiä, sosiaalisia kontakteja ja antavat lapselle positiivista palautetta (Kontos & Keyes 1999, Ikonen 2006, 159 mukaan).

Kasvattajien on hyvä pohtia, onko lapsilla riittävästi aikaa omaehtoiseen leikkiin. Kaikkien lasten on saatava iloa yhteisestä leikistä. Tärkeää on myös, että lapsilla on leikkirauha ja mahdollisuus rakentaa omia leikkipaikkoja. Kasvattajien tulee huomioida omat mahdollisuudet rikastuttaa ja ohjata leikkiä. Päiväkodissa on pohdittava, miten leikkiympäristöä arvioidaan ja uudistetaan. Tilojen tulee myös vastata materiaalien ja välineiden lisäksi lapsiryhmän tarpeita ja mielenkiinnon kohteita. (Parrila & Alila 2011, 164.) Päiväkodissa aikuisten määrittelemä ajankäyttö vaikuttaa lasten tekemiin keskinäisiin leikkisopimuksiin. Kesken leikkisopimuksen aikuinen saattaa esimerkiksi jakaa lapset eri ryhmiin, jolloin sopimus yhdessä leikkimisestä ei toteudu. Päiväkodin tilaorganisoinnit ja aikataulut saattavat haitata tai jopa estää lasten mahdollisuuksia ystävyysuhteiden luomiseen ja keskinäiseen vuorovaikutukseen. (Eerola- Pennanen 2013, 120-121.)

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

6.1 Toimeksiantaja

Opinnäytetyön toimeksiantaja on pieni yksityinen päiväkotipaikka pääkaupunkiseudulla. Päiväkodissa on yhteensä 20 lasta, joista nuorimmat lapset ovat yksivuotiaita ja vanhimmat kuusivuotiaita. Päiväkodissa on neljä kasvattajaa, jotka ovat koulutukseltaan kasvatustieteiden maisteri, sosionomi, lastenohjaaja ja lähihoitaja. Päiväkodin painotusalueena on musiikkikasvatus. Päiväkodin uudeksi toimintaperiaatteeksi on valittu osallisuus ja yhteisöllisyys.

Päiväkodissa lapset on jaettu neljään ryhmään ikä- ja kehitystason mukaan. Pysyvien pienryhmien lisäksi päiväkodissa on vaihtuvia pienryhmiä ja myös koko päiväkodin yhteisiä tuokioita. Päiväkodin tavoitteena on sitoutunut ja pitkäkestoinen leikki, joka mahdollistaa lasten ystävyiden syventämisen. Toiminnan tavoitteena on myös luoda turvallinen yhteisö, jossa jokainen lapsi saa kasvaa ja kehittyä omaan tahtiinsa, omana itsenään. Toiminnan keskiössä on lämmin vuorovaikutus ja läsnäolo sekä lasten kiireetön kohtaaminen, kuuntelu ja lasten kokemusten huomiointi. (Päiväkodin toimintasuunnitelma 2015.)

6.2 Tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, millaisia vertaissuhteita päiväkodin lapsiyhteisössä on ja miten päiväkodin kasvattajat tukevat vertaissuhteiden muodostumista. Opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa tietoa, jonka avulla kasvattajat voivat tukea vertaissuhteiden muodostumista lapsiryhmässä ja kehittää yhteisöllisyyttä päiväkodissa. Opinnäytetyöntekijä kokoaa päiväkodin kasvattajille valmiin opinnäytetyön pohjalta tietopaketin, jota kasvattajien on mahdollista hyödyntää päiväkodin arjessa ja toimintaa kehitettäessä.

Tutkimuskysymykset:

1. Miten lasten vertaissuhteet ilmenevät päiväkodin lapsiryhmissä?
2. Miten yhteisöllisyys ilmenee lasten vertaissuhteissa?
3. Miten päiväkodin kasvattajat tukevat vertaissuhteiden muodostumista lapsiyhteisössä?

6.3 Aineiston hankinta

Opinnäytetyö oli laadullinen eli kvalitatiivinen. Opinnäytetyössä selvitettiin päiväkodin kasvattajien näkemyksiä siitä, millaisia vertaissuhteita päiväkodin lapsiryhmässä on ja miten vertaissuhteita on mahdollista tukea. Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on todellisen elämän kuvaaminen ja tutkia käsiteltävää asiaa mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Laadullisessa tutkimuksessa ei ole tarkoitus tehdä yleistyksiä, eikä siinä käsitellä määriä tai mitattavia asioita, vaan sitä miten asia ilmenee. Tutkijan tavoitteena ei ole testata hypoteeseja vaan tarkastella aineistoa yksityiskohtaisesti ja monelta eri taholta. Tutkimuksessa halutaan saada tutkittavan ääni kuuluviin. Tutkimuksen kohderyhmä on tavallisesti myös tarkoin valittu, eikä sattumanvarainen. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2008, 156-160.)

Opinnäytetyön aineisto kerättiin kyselylomakkeilla yhteistyöpäiväkodin neljältä kasvattajalta kesäkuussa 2015 (LIITE 1). Laadullisen tutkimuksen avulla oli mahdollista saada kokemusperäistä tietoa päiväkodin kasvattajilta. Yhteistyöpäiväkoti on pieni, joten kohderyhmänä olivat kaikki päiväkodin kasvattajat. Kyselylomakkeen kysymykset laadittiin tutkimuskysymysten pohjalta tarkkaan harkiten. Kyselylomake esitettiin ennen kyselyn toteuttamista viidellä lastentarhanopettajalla toukokuussa 2015. Kyselyt toimitettiin esitestaajille sähköpostitse. Esitestauksen avulla oli mahdollista tarkistaa kyselylomakkeen toimivuutta ja tehdä tarvittavia korjauksia ennen varsinaista tutkimusta (Hirsjärvi ym. 2008, 199). Esitestauksen jälkeen osaa kysymyksistä selkeytettiin ja lomakkeeseen myös lisättiin kaksi avointa kysymystä ja taustakysymykset.

Opinnäytetyön kohderyhmälle kyselyt toimitettiin paperiversiona päiväkodin johtajan kautta. Kyselyn lisäksi kasvattajille toimitettiin saatekirje, jossa kerrottiin tutkimuksen luottamuksellisuudesta ja vapaaehtoisuudesta (LIITE 2). Saatekirjeessä avattiin myös opinnäytetyön tavoite sekä tarkoitus ja kasvattaja motivoitiin vastaamaan kyselyyn. Aineistonkeruumenetelmänä käytettiin kyselylomaketta, joka sisälsi yhteensä 13 avointa kysymystä sekä 4 taustakysymystä. Avoimet kysymykset antavat vastaajalle mahdollisuuden vastata omin sanoin ja kertoa näkemyksiä tutkittavasta ilmiöstä. Kysely on myös helpompi toteuttaa, koska kyselyyn vastaaminen ei ole sidottu aikaan ja paikkaan. (Hirsjärvi ym. 2008, 190- 196.)

Aineistonkeruumenetelmäksi valikoitui lomake, koska haastatteluja ei ollut mahdollista toteuttaa aikataulullisista syistä. Kyselyn käyttö tuki niin opinnäytetyöhön osallistuvien kasvattajien kuin opinnäytetyöntekijän ajankäyttöä. Kyselyn kysymykset jätettiin avoimiksi, jotta vastaajilla olisi mahdollisuus vastata täysin omin sanoin kysymyksiin haastattelutilannetta mukailleen. Vastattuaan kyselyyn kasvattajat toimittivat kyselyt suljetuissa kirjekuorissa päiväkodin johtajalle. Opinnäytetyöntekijä haki vastauskuoret henkilökohtaisesti päiväkodista vastausajan päätyttyä. Kyselyt jaettiin neljälle kasvattajalle ja kaikki vastasivat kyselyyn.

Opinnäytetyön toimeksiantajan kanssa käytiin keskustelua siitä, että tutkimusaineistoa oli kerätty myös havainnoimalla päiväkodin toimintaa. Havainnoinnin avulla on mahdollista saada suoraa tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Havainnoimalla voi selvittää, mitä oikeasti tapahtuu ja toimivatko henkilöt niin kuin kertovat toimivansa. Havainnointi tapahtuu luonnollisessa ympäristössä ja se soveltuu hyvin kvalitatiiviseen tutkimukseen. (Hirsjärvi ym. 2008, 207-208.) Opinnäytetyöntekijä päätyi kuitenkin siihen, ettei havainnointia tehdä. Havainnointi olisi lisännyt opinnäytetyön laajuuden liian suureksi. Oli myös epätodennäköistä, että havainnointi olisi tuonut lisäarvoa aineistonhankintaan.

6.4 Aineiston analyysi

Kerätty aineisto analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä kesällä ja alkusyksystä 2015. Sisällönanalyysi on laadullisen tutkimuksen perusanalyysimenetelmä. Aineisto pohjautuu vastaajien omiin käsityksiin ja tulkitoihin käsiteltävästä ilmiöstä. Aineistosta luodaan teoreettinen kokonaisuus tiiviissä ja yleisessä muodossa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95, 103.)

Aineiston analyysi on kolmessa vaiheessa etenevä prosessi. Ensimmäinen vaihe on aineiston redusointi eli pelkistäminen, toinen vaihe aineiston klusterointi eli ryhmittely ja kolmas vaihe aineiston abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen. Aineiston pelkistämisessä kerätty tieto tiivistetään tai pilkotaan osiin ja ohjaavana tekijänä toimii tutkimustehtävä. Aineiston klusteroinnissa pelkistetyistä aineistosta etsitään samankaltaisuuksia ja muodostetaan käsitteistä alaluokkia. Abstrahoinnissa tiedosta muodostetaan teoreettisia käsitteitä. Abstrahointia jatketaan käsitteitä yhdistelemällä ja näin aineistosta saadaan vastaus tutkimustehtävään. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108-112.)

Tutkimusaineistoon tutustuttiin lukemalla vastaukset tarkasti läpi useamman kerran. Vastaukset kirjoitettiin tekstinkäsittelyohjelmaan, mikä helpotti aineiston tarkastelua. Kunkin vastaajan vastaukset ryhmiteltiin kysymysten alle, jolloin syntyi kokonaiskuva vastauksista. Vastaukset oli kirjoitettu selkeästi ja alun perin hyvin pelkistäen, joten olennaisten asioiden löytäminen aineistosta oli melko vaivatonta. Aineistosta etsittiin samankaltaisuuksia värikoodien avulla ja alkuperäisiä ilmauksia pelkistettiin. Aineiston analyysiyksiköksi valittiin sana tai lause, joka liittyi kunkin avoimen kysymyksen pääajatuksen. Samankaltaiset pelkistetyt ilmaukset luokiteltiin, jolloin muodostuivat aineiston alaluokat ja alaluokista yläluokat. Alaluokat nimettiin sisällön mukaan. Yläluokat muodostuivat kyselylomakkeen kysymysten mukaisesti tutkimustehtävään perustuen. Liitteenä yhden kysymyksen analysointi, josta näkee sisällönanalyysin etenemisen (LIITE 3).

7 TUTKIMUSTULOKSET

Tutkimukseen osallistui neljä päiväkodin kasvattajaa. Kohderyhmänä olevien kasvattajien anonymiteetin varmistamiseksi, tutkimustuloksissa ei mainita kasvattajien koulutustaustaa eikä tarkemmin eritellä kasvattajien lapsiryhmiä. Kuviossa 1 on esitetty sisällönanalyysin avulla muodostetut alaluokat, yläluokat ja niitä yhdistävä pääluokka. Tutkimustulokset on purettu yläluokkien mukaisesti. Kysymysten 5, 8, 9 ja 12 vastauksia ei ollut mahdollista analysoida sisällönanalyysin avulla. Näiden kysymysten vastaukset on avattu tuloksissa.

Taulukko 3. Sisällönanalyysin avulla muodostetut alaluokat, yläluokat ja pääluokka.

Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka
Yhteinen leikki Yhteenkuuluvuus Ystävyys	Vertaissuhteiden ilmeneminen lapsiryhmässä	Lasten vertaissuhteet varhaiskasvatuksessa
Läheisyys Halu olla yhdessä Yhteinen leikki	Lasten välisten ystävyysuhteiden ilmeneminen	
Lasten ikäjakauma Lasten ohjaaminen Lasten erilainen temperamentti	Haasteet lasten vertaissuhteissa	
Yhteisen leikin tukeminen Pienryhmät Yhteenkuuluvuuden vahvistaminen	Lasten välisten vertaissuhteiden muodostumisen tukeminen	

Toiminnan ohjaaminen		
Sosiaalisten taitojen vahvistaminen		
Sosiaalisten taitojen tukeminen	Lasten välisten ystävyyssuhteiden tukeminen	
Yhteenkuuluvuuden vahvistaminen		
Yhteisen toiminnan tukeminen		
Toiminnan ohjaaminen		
Yhteinen toiminta	Yhteisöllisyyden määritelmä	
Yhteenkuuluvuus		
Osallisuus		
Välittäminen		
Yhteinen toiminta	Yhteisöllisyys varhaiskasvatuksessa	
Lasten osallisuus		
Yhteenkuuluvuus		
Yhteenkuuluvuus	Yhteisöllisyyden ilmeneminen lasten vertaissuhteissa	
Auttaminen		
Yhteinen leikki		

7.1 Vertaissuhteiden ilmeneminen lapsiryhmässä

Päiväkodin kasvattajien vastausten perusteella vertaissuhteet ilmenevät lapsiryhmässä erityisesti yhteisenä leikkinä, yhteenkuuluvuutena ja ystävyyttenä. Yhteinen leikki koettiin keskeiseksi vertaissuhdetoiminnan muodoksi.

Tietyt lapset ovat löytäneet ryhmästä parhaat leikkikaverit, mutta kaikki otetaan leikkiin mukaan ja kaikkien kanssa voi leikkiä

Asioita tehdään ryhmässä yhdessä ja pienemmät ottavat isommista lapsista mallia. Lasten väliseen yhteenkuuluvuuteen kuuluu se, että kukaan ei jää ryhmässä ulkopuolelle ja lapset auttavat toisiaan. Vertaissuhteissa ilmenee ystävyyttä, jota ilmaistaan lasten välillä. Yhteenkuuluvuus ja ystävyys ilmenevät lasten välillä myös hellyyden osoituksina, kuten halauksina.

Kysymykseen lasten eri rooleista vertaissuhteissa kasvattajat antoivat yksittäisiä vastauksia. Erään vastaajan mukaan ryhmissä ei ole selkeitä rooleja, vaan ne vaihtuvat tilanteiden mukaan. Johtaja, puhelias, innokas, vauhdikas ja hiljainen ovat esimerkkejä kasvattajien mainitsemista eri rooleista lasten vertaissuhteissa.

7.2 Lasten välisten ystävyysuhteiden ilmeneminen vertaissuhteissa

Päiväkodin kasvattajat vastasivat kyselyssä, että kaikilla päiväkodin lapsilla on ainakin yksi ystävä. Lasten vertaissuhteisiin sisältyy ystävyysuhteita, joihin liittyy vahva yhteenkuuluvuus. Päiväkodin kasvattajien näkemysten mukaan lasten väliset ystävyysuhteet ilmenevät lapsiryhmissä yhteisenä leikkinä, läheisyytenä ja haluna olla yhdessä.

Halutaan olla siellä missä kaverikin on, tehdään perässä se mitä kaveri tekee.

Ystävät pyytävät toisiaan mukaan leikkiin ja leikkivät mielellään yhdessä. Ystävien välisen leikin lisäksi myös muitakin lapsia hyväksytään mukaan leikkiin. Läheisyys ilmenee hellyyden osoituksina ystävää kohtaan, autta-

misena, tavaroiden lainaamisena ja omien asioiden jakamisena ja yhdessä tekemisenä. Ystävät hakeutuvat toistensa seuraan, haluavat olla ja tehdä yhdessä. Lapset myös ilahtuvat ystävän tullessa päiväkotiin ja kaipaavat, kun ystävä ei ole päiväkodissa. Ystävien kanssa halutaan viettää aikaa yhdessä, ja heitä kutsutaan kotiin leikkimään ja syntymäpäiville.

7.3 Haasteet lasten vertaissuhteissa

Kasvattajilta kysyttiin kysymyksessä kuusi, millaisia haasteita on lasten vertaissuhteissa ja niiden muodostumisessa päiväkodin lapsiryhmissä. Vastausten määrästä ja sisällöstä päätellen lasten vertaissuhteita ja niiden muodostumista ei koettu liian haastaviksi päiväkodin lapsiryhmissä. Kysymykseen siitä, millaisia haasteita ilmenee koko ryhmän kannalta, oli yksi vastaaja laittanut vastauskohtaan pelkän viivan. Sama ilmeni yhden vastaajan kohdalla kysyttäessä, millaisia haasteita on yksittäisen lapsen kannalta. Kasvattajien vastaukset olivat lyhyitä ja ytimekkäitä ja toistuivat samoina A-C kysymysten välillä. Tästä johtuen kysymykset A-C analysoitiin yhtenä kokonaisuutena.

Haasteita lasten vertaissuhteissa ja niiden muodostumisessa päiväkodin lapsiryhmissä ovat kasvattajien näkemyksen mukaan lasten ikäjakauma, lasten erilainen temperamentti sekä erilaiset haasteet lasten ohjaamisessa. Lasten ikäjakaumasta johtuen esiintyy haasteita esimerkiksi vuorovaiikutustilanteissa. Kasvattajien mukaan lapset voivat turhautua, jos heitä ei ymmärretä, kun he eivät osaa vielä puhua. Lasten erilaiset temperamentit voivat myös vaikuttaa vertaissuhteiden muodostumiseen. Lapset voivat tarvita tällöin kasvattajan apua päästäkseen mukaan vertaisryhmään.

Myös lapsen ujous ja arkuus voi estää lasta pääsemästä täyspainoisesti mukaan vertaissuhteisiin ilman aikuisen apua.

Kasvattajan kannalta haasteita tuo lasten vaihtuvuus, lasten ohjaaminen sujuvaan leikkiin ikätason mukaisesti, lasten vertaissuhteiden riittävä havainnointi arjessa ja riittävä aika vertaissuhteissa ilmenneiden ongelmien selvittämiseen. Lasten ystävyysuhteita ja niiden muodostumisen tukemis-

ta kasvattajat eivät kokeneet erityisen haastavaksi lapsiryhmässä. Yhden vastaajan mukaan haasteita tuo lasten erilaisuus ja toisen vastaajan mukaan lapsen pääseminen mukaan ryhmään ja leikkeihin.

7.4 Lasten vertaissuhteiden muodostumisen tukeminen

Kysymyksessä seitsemän tiedusteltiin, miten lasten vertaissuhteiden muodostumista tuetaan tällä hetkellä lapsiryhmissä. Vastausten perusteella tukeminen perustuu yhteisen leikin tukemiseen, pienryhmiin, yhteenkuuluvuuden vahvistamiseen, sosiaalisten taitojen vahvistamiseen ja siihen, että kasvattaja ohjaa toimintaa. Kasvattajat tukevat lasten välistä yhteistä toimintaa jakamalla lapsia pienryhmiin iän mukaan ja valitsemalla ajoittain leikkiryhmiä. Ketään lapsista ei jätetä ryhmän ulkopuolelle, vaan kaikki lapset otetaan mukaan leikkiin ja eri-ikäiset lapset voivat leikkiä yhdessä. Kasvattajat antavat myös aikaa lasten omaehtoiselle leikille ja yhdessä tekemiselle. Lasten välistä yhteenkuuluvuutta vahvistetaan yhteisillä säännöillä.

Aikuinen huolehtii, että ketään ei jätetä yksin, ja että jokaisella on oma tärkeä rooli ryhmässä.

Ryhmällä on sääntö, että kaikki lapset pitää ottaa leikkiin mukaan.

Kasvattajat ohjaavat toimintaa myös aktiivisella läsnäololla, jolloin kasvattajat pystyvät huomioimaan tilanteita ja reagoimaan niihin välittömästi. Kasvattajat tukevat tarvittaessa myös lasten leikkiä, näyttävät esimerkkiä ja ohjaavat ryhmää. Kasvattajat tukevat vertaissuhteita vahvistamalla lasten sosiaalisia taitoja, ohjaamalla ja tukemalla vuorovaikutusta ja sosiaalista kanssakäymistä. Kasvattajat tukevat lapsia toisten auttamisessa ja huomioonottamisessa näyttämällä mallia tai sanallisesti auttaen. Riitojen yhdessä selvittäminen tukee myös lasten sosiaalisten taitojen oppimista. Kasvattajat kokivat, ettei lasten vertaissuhteiden tukemiseen liity erityisiä haasteita. Yksi vastaajista koki, että suurin haaste on ajan riittäminen asioiden, kuten lasten riitojen, käsittelyyn perusteellisesti ja kiireettömästi rauhallisessa tilanteessa.

Kasvajat antoivat yksittäisiä vastauksia siihen, miten lasten vertaissuhteiden tukemista voisi kehittää lapsiryhmässä. Kaksi kasvattajaa oli laittanut vastaukseksi pelkän viivan. Yhden vastaajan mukaan ryhmässä voisi olla enemmän yhteisiä leikkejä, kokoontumisia, lauluhetkiä ja keskustelutuokioita. Toisen vastaajan mukaan vertaissuhteisen tukemiseen liittyvät toimintatavat voisi kirjoittaa ylös kaikille näkyväksi. Vastaaja ei kokenut tarpeelliseksi tiukkojen rakenteiden kehittämistä, vaan toimimista arjessa joustavasti tilanteiden mukaan.

7.5 Lasten välisten ystävyysuhteiden tukeminen

Kasvattajien vastausten perusteella päiväkodissa tuetaan lasten välisiä ystävyysuhteita usein samoin tavoin kuin lasten vertaissuhteita tuetaan. Ystävyysuhteita tuetaan yhteisen toiminnan avulla, tukemalla sosiaalisia taitoja, vahvistamalla yhteenkuuluvuutta ja ohjaamalla lasten toimintaa. Päiväkodin yhteistä toimintaa ovat yhdessä leikkiminen, laulaminen, yhdessä oleminen ja tekeminen. Kasvattajat tukevat lasten sosiaalisia taitoja rohkaisemalla lapsia luomaan uusia kaverisuhteita.

Ohjataan lapsia ottamaan toiset huomioon ja auttamaan kavereita

Sosiaalisia taitoja tuetaan myös sosiaalista kanssakäymistä ja vuorovaikutusta tukemalla. Lasten ystävyysuhteita tuetaan yhteenkuuluvuutta vahvistamalla, eikä ketään jätetä yksin. Kasvattajat huolehtivat, että kaikilla lapsilla on ryhmässä tärkeä rooli. Kasvattajat toimivat lasten roolimallina ja antavat aikaa vuorovaikutukselle. Kasvattajat myös puuttuvat havaitsemiinsa tilanteisiin välittömästi. Kasvattajien tehtävä on myös luoda mahdollisuus lasten leikkiin.

Aikuinen näyttää esimerkkiä kaikissa tilanteissa, ohjaa lapsiryhmää

Yhteenkuuluvuutta vahvistetaan lasten osallisuuden avulla, esimerkiksi kehittämällä eteenpäin lasten ideoita. Tärkeässä osassa ovat myös syntymäpäivien juhliminen ja muut tärkeä yhteiset juhlat. Toisten lasten onnistumisista iloitseminen vahvistaa myös lasten yhteenkuuluvuutta. Tärkeäs-

sä roolissa on vastausten perusteella kasvattajien ohjaus ryhmän toiminnassa.

7.6 Yhteisöllisyyden määritelmä

Kasvattajilta kysyttiin kyselyn alussa, mitä on yhteisöllisyys heidän mielestään. Yhteisöllisyyteen sisältyi kasvattajien vastausten perusteella yhteinen toiminta, yhteenkuuluvuus, osallisuus ja välittäminen. Yhteenkuuluvuus on sitä, että ryhmän jäsenet kokevat olonsa hyväksi ja jakavat asioita yhdessä. Yhteisössä on tunne kuulumisesta yhteen ja asioista sovitaan yhdessä. Lapset viihtyvät toistensa seurassa ja kokevat olevansa tärkeä osa ryhmää. Yhteistä toimintaa on yhteinen elämä, yhdessä oleminen ja sujuva arki. Asioita tehdään yhdessä, kuten yhteiset lauluhetket, retket ja juhlat. Yhdessä tekeminen ja suunnittelu sekä yhdessä leikkiminen ovat osa yhteisön yhteistä toimintaa. Osallisuutta on se, että lapset osallistuvat toiminnan suunnitteluun ja kaikkien mielipiteitä, toiveita ja ajatuksia arvostetaan.

Toimimista yhdessä yhteisten päämäärien eteen. Oman panoksen antamista yhteisen hyvän eteen.

Yhteisön jäsenet myös välittävät toisistaan. Välittäminen ilmenee toisten kunnioittamisena, auttamisena ja huolehtimisena sekä jokaisen kohtaamisena ja arvostamisena yksilönä.

7.7 Yhteisöllisyys lasten näkökulmasta

Kasvattajilta kysyttiin, miten yhteisöllisyys näyttäytyy heidän päiväkodissaan lasten näkökulmasta. Kasvattajien mukaan yhteisöllisyys ilmenee yhteisenä toimintana, lasten osallisuutena ja tukemisena.

Jokainen tuntee olevansa osa yhteisöä.

Yhteiseen toimintaan sisältyy yhdessä tekeminen, leikkiminen ja laulaminen. Lapset tekevät asioita yhdessä toisten lasten ja aikuisten kanssa.

Lapset toimivat paljon myös yhdessä eri ryhmissä. Yhteisöllisyyteen liittyy vahvasti osallisuus.

Lapset otetaan mukaan toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen.

Lapset osallistuvat päiväkodin askareisiin, kuten pöytien kattamiseen ja lasten mielipiteet huomioidaan päiväkodin toiminnassa. Osallistuminen mahdollistetaan jokaisen lapsen ikä- ja kehitystason mukaisesti. Yhteisöllisyys ilmenee myös tukemisena yhteisön sisällä. Kaikki kasvattajat huolehtivat yhteisesti lapsista ja tavoitteena on, että lapsilla on turvallinen olo kaikkien kasvattajien kanssa. Tärkeänä nähtiin myös se, että vanhemmat lapset auttavat nuorempia.

7.8 Yhteisöllisyyden ilmeneminen lasten vertaissuhteissa

Lasten vertaissuhteissa yhteisöllisyys ilmenee kasvattajien mukaan yhteisenä leikkinä, yhteenkuuluvuutena ja auttamisena. Lapset keksivät yhdessä leikkejä ja tekevät asioita yhdessä. Lasten välinen auttaminen ilmenee esimerkiksi riisumistilanteissa ja tilanteissa, joissa paremmin puhuvat lapset auttavat ja ohjaavat muita. Yhteenkuuluvuus on tärkeässä osassa lasten yhteisöllisyydessä. Ryhmässä ketään ei jätetä yksin ja toisia otetaan huomioon. Yksi vastaajista koki, että erityisesti toimintakauden alussa lapset tarvitsevat paljon kasvattajan tukea toisten huomioonottamisessa.

Kaikki ovat kaikkien kanssa ystäviä, ketään ei jätetä yksin.

Jokainen on tärkeä, kaikki ottavat toisensa huomioon.

Yhteisöllisyys ilmenee myös ystävällisenä kohtaamisena. Yhteenkuuluvuutta lisää kuulluksi tuleminen, kun lapset jakavat asioita toistensa kanssa.

8 TULOSTEN TARKASTELU JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyön tuloksia tarkastellaan suhteessa opinnäytetyön tutkimuskysymyksiin ja teoriaosuuteen. Tarkastelu on jaoteltu näiden tutkimuskysymysten mukaisesti kolmeen eri osioon.

8.1 Vertaissuhteet päiväkodin lapsiryhmissä

Aineiston analyysin perusteella lasten vertaissuhteet ilmenivät päiväkodissa hyvin samanlaisena kuin aikaisemmissa tutkimuksissa ja teorioissa on esitetty. Opinnäytetyön kohderyhmänä olleen päiväkodin kasvattajien vastausten perusteella vertaissuhteet ilmenivät lapsiryhmissä erityisesti yhteenkuuluvuutena, yhteisenä leikkinä ja ystävyytenä. Lapsilla oli ryhmässä parhaita kavereita, mutta kaikki lapset otettiin kuitenkin leikkiin mukaan. Aiempien tutkimusten ja teorian tietojen perusteella yhteinen toiminta on lasten keskeistä vertaissuhdetoimintaa. Lehtisen (2009, 154-155) tutkimuksen mukaan yhteistä toimintaa on erityisesti juuri lasten leikki. Myös Kyrrönlampi (2011, 28) on havainnut tutkimuksessaan, että leikkiminen tuo lapsille iloa ja tasavertaista kohtaamista. Leikki luo lasten välille myös ystävyyttä, yhteenkuuluvuutta ja välittämistä (Vuorisalo 2009, 179-181).

Opinnäytetyön aineiston analyysin perusteella oli havaittavissa, että kohdepäiväkodissa lasten vertaissuhteissa ilmeni ystävyyttä sekä toisista välittämistä. Yhteenkuuluvuus muodostui iloisista kohtaamisista ja välittämisen osoittamisista esimerkiksi halauksin. Lapset tekivät asioita yhdessä toisia auttaen jättämättä ketään ulkopuolelle. Myös Hännikäisen (2006, 131) tutkimuksen mukaan lasten leikki, pelaaminen, fyysinen läheisyys, ystävyyden ilmaiseminen ja viittaukset samanlaisuuteen ja yhteisiin tapahtumiin vahvistavat lasten yhteenkuuluvuutta vertaisryhmässä.

Koivula (2010, 153-154) havaitsi tutkimuksessaan, että ystävyyssuhteet muodostavat yhteisön ydin- ja pienryhmien muodostumisen perustan. Päiväkodin ystävyyssuhteet voivat olla hyvin pysyviä ja lapset toimivat yhdessä myös vapaa-ajalla (Ikonen 2006, 153). Laineen ja Neitolan (2002, 58) tutkimuksessa neljäsosalla tutkimukseen osallistuneista lapsista ei ol-

lut lainkaan ystävää päiväkodissa. Opinnäytetyön kyselyyn vastanneiden päiväkodin kasvattajien vastausten mukaan jokaisella päiväkodin lapsella oli ainakin yksi ystävä. Kasvattajien vastauksissa ilmeni, että myös heidän päiväkodissa lapset viettävät päiväkotiystävien kanssa aikaa päiväkodin ulkopuolella.

Kyselyn vastausten perusteella lasten ystävyysuhteisiin liittyi vahva yhteenkuuluvuus. Ystävyys ilmeni lasten vertaissuhteissa yhteisenä leikkinä, läheisyytenä ja haluna olla yhdessä. Ystävät hakeutuivat toistensa seuraan ja leikkivät ja tekivät asioita mielellään yhdessä. Ystävyyttä vertaista kohtaan osoitettiin auttamalla, hellyydenosoituksin, lainaamalla tavaroita ja jakamalla omia asioita. Laineen (2005, 154-155) tutkimuksen mukaan ystävyys ilmenee hakeutumisena ystävän seuraan ja viettämällä aikaa yhdessä ja ystävillä on selkeä keskinäinen mieltymys toisiinsa. Myös Lehtinen (2009, 140) on havainnut tutkimuksessaan samoja ystävyteen liittyviä piirteitä kuin tässä opinnäytetyössä, kuten auttaminen, läheisyys, uskollisuus, jakaminen ja samanlaisuus.

Lasten vertaissuhteet eivät aina ole toimivia, vaan niihin liittyy erilaisia konflikteja, väärinymmärryksiä ja aggressioita (Ikonen 2006, 155). Päiväkodin kasvattajien vastausten perusteella lasten vertaissuhteet olivat päiväkodissa melko toimivia ja positiivisia, eikä vertaissuhteita koettu liian haasteellisina. Haasteita vertaissuhteisiin toivat lasten ikäjakauma, lasten erilainen temperamentti sekä erilaiset haasteet lasten ohjaamisessa. Kasvattajan kannalta haasteita toi lasten vaihtuvuus, sujuvan leikin ohjaaminen ikätason mukaisesti ja riittävä aika vertaissuhteiden havainnoimiseen ja ohjaamiseen. Päiväkodin ryhmissä oli eri-ikäisiä lapsia. Lapset eivät välttämättä tule ymmärretyksi, mikä aiheuttaa turhautumista. Lasten erilaiset temperamentit vaikuttavat vertaissuhteiden muodostumiseen, jolloin ohjaajien apua on tarpeellista.

Kiusaaminen on päiväkodissa yleinen ilmiö, eivätkä kaikki kiusaamistapaukset tule ilmi (Kirves & Stoor-Grenner 2011, 7-11). Opinnäytetyön kyselyyn vastanneista päiväkodin kasvattajista ainoastaan yksi mainitsi, että ryhmässä esiintyi kiusaamista. Vastauksessa hän tosin mainitsi kiusaamis-

ta ilmenevän ryhmässä vain vähän. Laaksosen (2014, 2) tutkimuksen mukaan kiusatuilla lapsilla ja kiusaajilla on tavallisesti huomattavia puutteita vertaissuhdetaidoissa. Lapsen jäädessä vertaissuhteiden ulkopuolelle, esimerkiksi kiusaamisen vuoksi, vertaissuhdetaitojen opettelu vähenee, jolloin on riski, että ihmissuhteiden luominen vaikeutuu myös myöhemmin elämässä. Opinnäytetyön vastaajien mukaan ryhmien kaikki lapset otetaan kuitenkin leikkeihin mukaan, eikä ketään jätetä ryhmän ulkopuolelle.

8.2 Yhteisöllisyys lasten vertaissuhteissa

Haapamäen (2000, 14) mukaan yhteisö nähdään positiivisena ihmisten yhteenliittymänä. Yhteisöltä on mahdollista saada tukea, ymmärrystä, tulla kuulluksi, jakaa oman elämä vastoinkäymisiä ja siihen liittyy vahvasti yhteenkuuluvuuden tunne. Haapaniemi (2009, 76-77) toteaa myös, että yhteisöllisyyden tunnusmerkki on kaikkien jäsenten osallistuminen. Yhteisöllisyys tuo jäsenille turvallisuutta ja kokemuksen osallisuudesta. Opinnäytetyöhön vastanneiden päiväkodin kasvattajien määritelmän mukaan yhteisöllisyys on yhteistä toimintaa, yhteenkuuluvuutta, osallisuutta ja toisista välittämistä. Ryhmän jäsenet kokevat olonsa hyväksi, jakavat asioita yhdessä ja kokevat olevansa tärkeä osa ryhmää. Yhteistä toimintaa ovat yhdessä leikkiminen ja oleminen, sujuva arki, yhteiset lauluhetket, retket ja juhlat. Yhteisön jäsenet toimivat yhdessä yhteisten päämäärien eteen ja välittävät toisistaan. Opinnäytetyössä kasvattajat määrittivät myös yhteisöllisyyden yhdeksi tunnusmerkiksi sen, että lapset osallistuvat toiminnan suunnitteluun. Kaikkien mielipiteitä, toiveita ja ajatuksia arvostetaan.

Koivulan (2010, 154) tutkimuksessa yhteisöllisyyden kehittymisen kolme keskeistä tekijää ovat ystävyysuhteet, yhteinen toiminta ja ”me-puhe”. Päiväkodin kasvattajien vastauksista ei ilmennyt ”me-puhetta”, mutta se ei tarkoita sitä, ettei ryhmässä sitä esiintyisi. Lasten vertaissuhteissa yhteisöllisyys ilmeni päiväkodin kasvattajien mukaan yhteisenä leikkinä, yhteenkuuluvuutena ja auttamisena. Ryhmässä ei jätetty ketään ulkopuolelle ja toisia otettiin huomioon. Lapset leikkivät, tekivät paljon asioita yhdessä toisten lasten kanssa, toimivat eri ryhmässä ja auttoivat toisiaan. Yhteen-

kuuluvuutta lisäsi kuulluksi tuleminen, kun lapset jakoivat asioita toistensa kanssa. Yhteisöllisyys ilmeni myös ystävällisenä kohtaamisena ja asioiden jakamisena yhdessä.

Lasten näkökulmasta yhteisöllisyyteen liittyi yhteinen toiminta sekä lasten osallisuus ja tukeminen yhteisön sisällä. Lapset leikkivät, lauloivat ja tekivät asioita yhdessä koko yhteisön kesken ja toimivat paljon myös eri ryhmissä. Lapset osallistuivat myös päiväkodin askareisiin ja toiminnan suunnitteluun ikä- ja kehitystason mukaisesti. Yhteisön jäsenet myös pitivät toisistaan huolta ja auttoivat toisiaan. Ikonen (2006, 155-156) kuvaili yhteisöllisyyden ilmenevän lapsilla vahvana henkisenä yhteytenä, kiintymyksenä sekä toisten auttamisena ja välittämisenä. Yhteisössä lapset harjoittelevat jakamista, toisten ystävällistä kohtelua, vuorovaikutustaitoja, ilmaisutaitoja ja erilaisia rooleja (Damen & Philips 1989, Ikonen 2006, 149 mukaan; Kalliala 2012, 164). Päiväkodin kasvattajien mukaan lapsilla ei ilmennyt ryhmissä selkeitä erilaisia rooleja. Erot lasten välillä selittyivät lähinnä erilaisilla temperamentti- ja persoonallisuustilanteilla.

8.3 Vertaissuhteiden tukeminen lapsiyhteisössä

Päiväkodin kasvattajat tukivat lasten vertaissuhteiden muodostumista yhteisen leikin ja pienryhmien avulla, vahvistamalla yhteenkuuluvuutta ja sosiaalisia taitoja sekä ohjaamalla lasten toimintaa. Päiväkodissa ketään lapsista ei jätetty ryhmän ulkopuolelle. Lasten yhteistä toimintaa vahvistettiin jakamalla lapsia pienryhmiin iän mukaan ja valitsemalla ajoittain leikki-ryhmiä. Koivulan (2010, 155) tutkimuksessa ystävien muodostamat pienryhmät ovat myös keskeisessä osassa yhteisöllisyyttä rakennettaessa.

Hännikäisen (2006, 131) mukaan yhteenkuuluvuutta ryhmässä lisää yhteisistä säännöistä sopiminen ja keskustelu, lasten omaehtoinen toiminta sekä aamukokoukset ja muut yhteiset tilaisuudet. Opinnäytetyön vastaajat kertoivat, että ryhmässä on sääntö, että kaikki lapset pitää ottaa leikkiin mukaan. Yhteisillä säännöillä on tarkoitus vahvistaa lasten yhteenkuuluvuutta. Säännöt yhdessä leikkimisestä eivät ole kuitenkaan täysin ongelmattomia. Kyrönlampi- Kylmänen (2010, 202) toteaaakin, että pakottaminen

leikkiin lapsen kanssa, jonka kanssa leikki ei suju, aiheuttaa harvoin pysyviä muutoksia lasten vertaissuhteissa. Lopulta yksin oleminen saattaaakin olla lapselle mieluisampi vaihtoehto.

Opinnäytetyössä kasvattajien vastauksista ilmeni, että lasten vertaissuhteita tuettiin vahvistamalla lasten sosiaalisia taitoja ja vuorovaikutusta sekä sosiaalista kanssakäymistä. Kasvattajat tukivat lapsia auttamaan ja huomioimaan toisia näyttämällä mallia tai sanallisesti ohjaamalla. Havaittuja riitoja selvitettiin yhdessä lasten kanssa. Myös Sääskilahti (2010) havaitsi, että kasvattajat tukevat lasten vertaissuhteiden muodostumista erityisesti konfliktitilanteissa. Osa lasten konflikteista on sellaisia, että lapset pystyvät itse ne ratkaisemaan. Jos tilanteessa esiintyy epäsopivaa vallankäyttöä, kasvattajan tulee puuttua tilanteeseen aina. Lasten vertaissuhteita arvioitaessa leikin havainnointi on hyvä keino saada tietoa lasten sosiaalisista suhteista, lapsiryhmän dynamiikasta ja yksittäisten lasten vuorovaikutussuhteista. (Kirves & Stoor-Grenner, 2011, 33.)

Kasvattajien tehtävä on vahvistaa lasten yhteenkuuluvuudentunnetta lapsia ohjaamalla ja tarjoamalla aikaa keskinäiseen yhdessäoloon (Kalliala 2012, 164). Koivula (2010, 73) havaitsi tutkimuksessaan, että etenkin toimintakauden alussa kasvattajat ovat aktiivisia toimijoita lasten vapaassa leikissä. Opinnäytetyön tulosten perusteella kasvattajat antoivat aikaa lasten omaehtoiselle leikille ja yhdessä tekemiselle, mutta tukivat tarvittaessa lasten leikkiä ja toimivat esimerkkinä. Erityisesti toimintakauden alussa, lapset tarvitsivat tukea toisten huomioonottamisessa. Toimintaa ohjattiin aktiivisesti olemalla läsnä ja reagoimalla havaittuihin tilanteisiin välittömästi. Kalliala (2012, 164) toteaa myös, että kasvattajan tulee tarkkailla aktiivisesti ryhmän toimintaa ja puuttua ajoissa toimintaan. Toivottavaa olisi, että kasvattajan olisi mahdollista toimia ajoittain tarkkailijana vastaamatta opetuksesta (Laaksonen 2014, 32).

Kasvattajan tulee tukea lapsia leikkiin erityisesti niiden kanssa, joiden kanssa leikki sujuu hyvin. Ystävyysuhteet tuovat lapsille positiivisia kokemuksia sosiaalisista suhteista. (Keltikangas-Järvinen 2010, 47.) Päiväkodin kasvattajien mukaan lasten ystävyyttä vertaissuhteissa tuettiin yhteis-

sen toiminnan avulla, tukemalla sosiaalisia suhteita, vahvistamalla yhteenkuuluvuutta ja ohjaamalla lasten toimintaa. Kasvattajat tukivat lasten sosiaalisia taitoja rohkaisemalla lapsia luomaan uusia kaverisuhteita. Ketään ei jätetty yksin. Sosiaalisia taitoja tuettiin myös sosiaalista kanssakäymistä ja vuorovaikutusta tukemalla. Kasvattajat ohjasivat lapsia ottamaan toiset huomioon ja auttamaan kaveria. Kasvattajat puuttuivat havaitsemiinsa tilanteisiin välittömästi ja loivat myös mahdollisuuksia lasten leikkiin. Parri-
lan ja Alilan (2011, 163) mukaan lasta ei voi pakottaa olemaan ystävä toiselle lapselle, mutta vuorovaikutusta ja ystävyuden muodostumista on mahdollista tukea ja ohjata. Tukemisen keino on esimerkiksi keskustelu ystävydestä ja sen merkityksestä. Kasvattajan tulee tukea lasten ystävyssuhteita erityisesti toimintakauden alussa, jolloin rakentumassa oleviin ystävyssuhteisiin on mahdollista puuttua. Tällöin tulee tukea erityisesti lapsia, jotka ovat jäämässä vertaissuhteiden ulkopuolelle. Vuorovaikutuksen ja ystävyuden tukeminen tapahtuu luontevasti leikissä. Kasvattajat voivatkin omalla toiminnallaan tukea lasten vuorovaikutussuhteiden onnistumista (Vuorisalo 2009, 179-181).

9 POHDINTA

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, millaisia vertaissuhteita päiväkodin lapsiyhteisössä on ja miten päiväkodin kasvattajat tukevat vertaissuhteiden muodostumista. Aineisto hankittiin lomakekyselyn avulla neljältä päiväkodin kasvattajalta. Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa tietoa, jonka avulla kasvattajat voivat tukea vertaissuhteiden muodostumista lapsiryhmässä ja kehittää yhteisöllisyyttä päiväkodissa. Opinnäytetyöstä koostetaan päiväkodille tietopaketti, jota kasvattajien on mahdollista hyödyntää arjessa ja toimintaa kehitettäessä.

Opinnäytetyön teoriaosuuden ja aineiston avulla saatiin kattavasti vastauksia siihen, miten vertaissuhteet ilmenevät päiväkodin lapsiryhmissä. Vertaissuhteet ilmenivät lapsiryhmissä erityisesti yhteenkuuluvuutena, yhteisenä leikkinä ja ystävyytenä. Opinnäytetyö tekee näkyväksi päiväkodin lasten vertaissuhteet, yhteisöllisyyden ja niiden tukemisen, mikä edesauttaa päiväkodin toiminnan kehittämistä. Aikaisemmat tutkimukset, teoriatiedot ja tutkimusaineisto vahvistivat ajatusta siitä, että vertaissuhteet ovat erittäin merkityksellisiä lapsille. Päiväkodin toimintaa tarkastellessa ja kehitettäessä vertaissuhteiden havainnoimiseen ja tukemiseen onkin kiinnitettävä riittävästi huomiota. Havainnointia voisi suorittaa myös ulkopuolisen tarkkailijan roolissa, kuten Laaksonen (2014) on esittänyt.

Opinnäytetyön yhtenä tutkimuskysymyksenä oli, miten kasvattajat tukevat vertaissuhteiden muodostumista lapsiyhteisössä. Kasvattajien vastausten perusteella vertaissuhteet olivat päiväkodissa toimivia, eikä vertaissuhteiden tukemista pidetty erityisen haastavana. Vertaissuhteita tuettiin yhteisen leikin ja pienryhmien avulla, vahvistamalla yhteenkuuluvuutta, toimintaa ohjaamalla ja sosiaalisia taitoja vahvistamalla. Ystävyyssuhteita tuettiin näiden lisäksi tukemalla yhteistä toimintaa. Opinnäytetyössä korostui vertais- ja ystävyyssuhteiden tärkeys, sekä kasvattajan rooli vertaissuhteiden muodostumisen tukemisessa.

Kasvattajien tulee tukea aktiivisesti lasten vertais- ja ystävyyssuhteiden muodostumista koko toimintakauden ajan. Aineiston perusteella kasvatta-

jat tukivat lasten ystävyysuhteita lähes samoin keinoin kuin lasten vertaissuhteita. Aikaisempien tutkimusten perusteella (Ikonen 2006; Hännikäinen 2006; Koivula 2010) ystävyysuhteet muodostavat kuitenkin yhteisöllisyyden perustan, joten päiväkodissa olisi hyvä kiinnittää huomioita erityisesti ystävyysuhteiden havainnointiin ja tukemiseen. Kasvattajat voivat tukea ystävyysuhteiden muodostumista esimerkiksi keskustelemalla lasten kanssa ystävydestä sekä rakentamalla yhteenkuuluvuutta me- ja ystävyysaiheisten lorujen, kertomusten, laulujen ja leikkien avulla (Hännikäinen 2006, 131; Parrila & Alila 2011, 163). Päiväkodissa kasvattajat jakavat myös lapsia erilaisiin pienryhmiin. Tärkeää onkin pohtia, miten nämä ryhmät olisivat mahdollisimman toimivia ja tukisivat vertais- ja ystävyysuhteiden muodostumista

Yksi päiväkodin kasvattaja mainitsi vastauksessaan, että lapsiryhmässä esiintyi kiusaamista. Syrjäytyminen vertaisryhmästä muodostaa suuren uhan lapsen kehitykselle sosiaalisesti, emotionaalisesti ja kognitiivisesti (Laine & Neitola 2002, 95-101; Laaksonen 2012, 5). Kiusaamiseen tulisi puuttua aina päiväkodissa ja kiusaamisen ehkäisyyn tulisi kiinnittää huomiota. Kirves & Stoor- Grenner (2011) ehdottavatkin, että kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma tulisi olla päiväkodissa laadittuna osaksi päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmaa. Päiväkodissa tulisi kiinnittää myös erityistä huomiota lasten sosiaalisten taitojen vahvistamiseen, mikä on yksi tutkimusaineistosta esiinnoussut vertaissuhteiden tukemisen muoto. Kasvattajien mukaan päiväkodissa on myös yhteisiä sääntöjä, koskien esimerkiksi leikki-tilanteita. Päiväkodin sääntöjä on tarpeellista tarkastella lasten vertaissuhteiden näkökulmasta ja rakentaa sääntöjä yhteisöllisyyden periaatteiden mukaisesti yhteistyössä koko yhteisön kanssa.

Yhteisöllisyys on päiväkodin yksi toiminta-ajatuksista, mikä oli lähtökohta opinnäytetyölle. Opinnäytetyö rajautui koskemaan vertaissuhteita, mikä osoittautui hyväksi valinnaksi. Toimivat vertais- ja ystävyysuhteet luovat pohjan yhteisöllisyydelle. Kasvattajilta kysyttiin yhteisöllisyyden määrittelmää, minkä avulla oli mahdollista selvittää heidän käsityksiään yhteisöllisyydestä. Kasvattajat määrittelivät yhteisöllisyyden samansuuntaisesti kuin kirjallisuudessa ja aikaisemmissa tutkimuksissa on määritelty. Yhteisöllis-

syyden ymmärtäminen ja löytäminen päiväkodin arkisista toiminnoista tukee toiminnan kehittämistä. Yhteisöllisyyttä oli kasvattajien vastausten perusteella havaittavissa toimintakauden lopussa. Yhteisöllisyys ilmeni yhteisenä toimintana, yhteenkuuluvuutena, osallisuutena ja toisista välittämisenä. Opinnäytetyön tulosten avulla kasvattajien on mahdollista pohtia omaa työskentelyään sekä toimintatapoja ja kehittää niitä yhteisöllisempään suuntaan. Toimivien vertaissuhteiden avulla päiväkodissa on mahdollista kehittää yhteisöllisyyttä.

9.1 Tutkimuksen eettisyys

Opinnäytetyön eettisyyttä pohdittiin kaikissa opinnäytetyöprosessin eri vaiheissa. Yksi eettisen pohdinnan aihe on, miksi kyseiseen tutkimukseen ylipäänsä ryhdytään ja miten aihe valikoituu (Hirsjärvi & Remes 2007, 129). Lasten vertaissuhteet ja niiden tarkastelu on yhteiskunnallisesti erittäin tärkeä aihe. Opinnäytetyön aihe valikoitui ammatillisesta kiinnostuksesta yhteisöhoitoa ja lasten vertaissuhteita kohtaan yhteistyössä toimeksiantajan kanssa. Yhteistyöpäiväkodissa yhteisöllisyys oli aiheena ajan-kohtainen, ja he kiinnostuivat osallistumisesta opinnäytetyöprosessiin ja oman toiminnan kehittämiseen.

Tutkimuksen eettisyyden kannalta on tärkeää, että tutkittaville selvitetään mahdollisimman tarkasti tutkimuksen tavoitteet, menetelmät ja mahdolliset riskit ja tutkimuksen vapaaehtoisuus. Tutkittavien tulee osallistua tutkimukseen vapaaehtoisesti, ja tutkimusprosessi on mahdollista keskeyttää missä tahansa vaiheessa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 131.) Opinnäytetyöhön osallistuminen oli päiväkodin kasvattajille vapaaehtoista. Kasvattajilta kysyttiin heidän näkemyksensä opinnäytetyöhön osallistumisesta heti opinnäytetyöprosessin alussa. Päiväkodin johtaja sopi yhteisesti kasvattajien kanssa opinnäytetyöprosessiin osallistumisesta. Opinnäytetyön aineistonkeruun saatekirjeessä vastaajille kerrottiin vielä tarkemmin prosessista ja tutkimuksen luottamuksellisuudesta.

Tutkimuksen aikana tekijän tulee toimia luottamuksellisesti, ettei tutkittavien anonymiteetti vaarannu missään prosessin vaiheessa. Tutkimuksen

aikana kerättyjä tietoja ei saa luovuttaa ulkopuolisille, eikä tietoja saa käyttää muuhun tarkoitukseen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 131.) Opinnäytetyössä tulokset on esitetty niin, etteivät kyselyyn vastanneet kasvattajat ole tunnistettavissa. Tulososiossa käytettiin suoria lainauksia kasvattajien vastauksista luotettavuuden lisäämiseksi. Suorat lainaukset on valittu niin, ettei ulkopuolinen lukija voi tunnistaa vastaajia. Tutkimuksessa kerätty aineisto hävitetään opinnäytetyöntekijän toimesta asianmukaisesti opinnäytetyön julkaisemisen jälkeen. Aineistoa on käsitelty luottamuksellisesti ja tarkoituksenmukaisesti, eikä sitä ole luovutettu ulkopuolisille.

Hyvää tieteellistä käytäntöä on, että tutkija toimii rehellisesti, huolellisesti ja tarkasti koko prosessin ajan. Tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmien tulee olla eettisesti toimivia. Muiden tutkijoiden töitä tulee käsitellä arvostaen ja niihin tulee viitata asianmukaisesti omassa tutkimuksessa. (Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa 2012, 6.) Opinnäytetyöprosessissa toimittiin sen kaikissa eri vaiheissa mahdollisimman hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti. Opinnäytetyön tietoperusta koottiin käyttäen alkuperäisiä lähteitä välttäen plagiointia. Aineisto analysoitiin huolellisesti vastauksia vääristelemättä. Opinnäytetyön lähdeviitteet ja lähdeluettelo ovat myös asianmukaisesti tehty.

9.2 Tutkimuksen luotettavuus

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointiin ei ole olemassa yksiselitteistä ohjeistusta. Laadullinen tutkimus ei pyri yleistettävyyteen, vaan ymmärtämään ja selittämään ilmiötä. Tutkimustehtävän ja -kysymysten oikeanlainen määrittäminen on edellytys luotettaville tutkimustuloksille. Luotettavuutta lisää myös samansuuntaiset aikaisemmat tutkimustulokset. (Kananen 2014, 148-150.) Tutkimustehtävän- ja kysymysten määrittäminen ja rajaaminen oli opinnäytetyön yksi pisimmistä ja työläimmistä prosesseista. Tutkimustehtävää ja kysymystä pohdittiin useasta eri näkökulmasta, jotta saatiin kerättyä juuri oikeanlainen haluttu tieto. Aikaisempiin tutkimuksiin ja teorianäkökulmiin tutustuminen vaikutti merkittävästi opinnäytetyön tutkimustehtävän asetteluun. Tärkeää oli, että aiheesta löytyi riittävä-

ti aikaisempia tutkimustuloksia. Tämä mahdollisti tutkimuksen tulosten tarkastelu aikaisemman teoriaan pohjautuen ja tutkimuksen onnistumisen. Opinnäytetyössä hyödynnettiin kattavasti teoretietoa ja aikaisempia tutkimuksia. Opinnäytetyön tiedonhankintaa rajattiin tarkoituksenmukaisesti, jotta tietoperustaan saatiin riittävän kattava ja luotettava. Useat aikaisemmat tutkimukset tukivat opinnäytetyön tuloksia.

Opinnäytetyön luotettavuutta arvioitaessa oleellista on opinnäytetyön riittävä dokumentaatio. Opinnäytetyöntekijän tulee myös perustella valitsemansa ratkaisut, eli mitä on tehty ja miksi. (Kananen 2014, 150- 151.) Tutkimuksessa tulisi ilmetä myös aineiston analyysin eteneminen ja luokittelujen perusteet (Hirsjärvi & Remes 2007, 227). Opinnäytetyön kirjallisessa raportissa eriteltiin mahdollisimman tarkasti tutkimustehtävä, kohderyhmä, tiedonantajien valinta, aineiston keruu ja -analyysitavat, sekä miten tutkimustulokset ja johtopäätökset muodostuivat. Kaikki valinnat tehtiin harkiten ja opinnäytetyön tavoitteiden ja tarkoituksen mukaisesti. Opinnäytetyöraportissa eriteltiin luotettavuuden lisäämiseksi myös aikataulu, jonka mukaisesti prosessi on edennyt. Opinnäytetyössä aineiston analyysi tehtiin sisällönanalyysillä, ja opinnäytetyössä esiteltiin luokittelun eteneminen ja perusteet. Sisällönanalyysin eteneminen on nähtävissä yhden vastauksen osalta taulukkomuodossa (LIITE 3).

Aineisto kerättiin yhden päiväkodin kasvattajilta. Aineistossa on kasvattajien näkemyksiä kyseisen päiväkodin lasten vertaissuhteista, mistä johtuen opinnäytetyön tuloksia ei ole mahdollista yleistää koskemaan kaikkia päiväkoteja. Laadullisessa tutkimuksessa on tärkeää, että tutkittavat henkilöt tietävät mahdollisimman paljon tutkittavasta aiheesta (Tuomi & Sarajärvi 2009, 86). Opinnäytetyön kohderyhmä ei valikoitunut tutkimukseen sattumanvaraisesti vaan harkitusti. Opinnäytetyöhön osallistuneet kasvattajat ovat toimineet pitkään varhaiskasvatuksen ammattilaisina. Opinnäytetyön yhtenä tavoitteena oli kehittää päiväkodin toimintaa, joten tarkoituksenmukainen tiedonkeruumenetelmä oli kerätä tutkimusaineisto kyseisen päiväkodin kasvattajilta.

Opinnäytetyön tiedonkeruumenetelmänä toimi kyselylomake. Kyselylomaketta käytettäessä on mahdollista, että vastaajat ovat ymmärtäneet kysymykset eri tavalla kuin tutkija on tarkoittanut. Tulokset ovat virheellisiä, jos tutkija käyttää vastauksia alkuperäisen ajattelumallinsa mukaan. (Hirsjärvi & Remes 2007, 226- 227.) Kyselylomakkeen luotettavuutta lisäsi se, että lomake esitettiin ennen varsinaista aineiston keruuta. Esitestauksen jälkeen lomaketta muutettiin ja epäselvät kysymykset muokattiin selkeämmiksi. Kyselyyn vastanneiden kasvattajien vastaukset olivat myös lähellä toisiaan ja vastaukset yhteneväisiä kysymysten kanssa

Kyselylomakkeen yhtenä haasteena on se, että avoimet kysymykset voivat olla niukkasanaisia tai niihin ei vastata ollenkaan (Tuomi & Sarajärvi 2009, 74). Kasvattajien vastaukset olivat odotettua niukkasanaisempia verrattuna aiemmin toteutettuun lomakkeen esitestaukseen. Joihinkin kysymyskohtiin oli jätetty jopa kokonaan vastaamatta. Heti vastaukset saatua pohdinkin haastattelujen tekemistä kyselyn tueksi, jotta aineisto olisi mahdollisimman kattava. Analysoidessani kasvattajien vastauksia havaitsin kuitenkin niiden olevan riittäviä aineiston laadun kannalta, joten lisähaastattelua ei toteutettu.

Kylläntyminen eli saturaatio on laadullisen tutkimuksen yksi luotettavuuden tarkastelukeino. Kylläntyminen tarkoittaa sitä, että tutkimusaineistoa käsiteltäessä tutkimustulokset alkavat toistua. (Kananen 2014, 153-154.) Opinnäytetyöhön vastasi neljä kasvattajaa, joten määrällisesti kohderyhmä ei ollut suuri. Vastaukset kuitenkin toistivat hyvin paljon toisiaan, joten kyläntymistä oli havaittavissa analyysia tehdessä. Osaan kysymyksistä oli vastattu niukasti, jolloin kyseisiä kysymyksiä ei analysoitu sisällönanalyysillä, vaan vastaukset esiteltiin muutoin tutkimustulososiossa.

9.3 Jatkotutkimusehdotuksia

Opinnäytetyön alkuperäinen aihekokonaisuus oli varhaiskasvatuksessa ilmenevä yhteisöllisyys, mutta aihe rajautui koskemaan lasten vertaissuhteita ja niiden tukemista päiväkodin lapsiyhteisössä. Opinnäytetyö toteutettiin kyselynä päiväkodin kasvattajille, ja yksi jatkotutkimusaihe on aineiston kerääminen päiväkodin lapsilta haastattelemalla tai havainnoimalla. Tällöin olisi mahdollista kuulla lasten kokemuksia vertaissuhteista, yhteisöllisyydestä ja niiden tukemisesta. Lapsille kohdistetun tutkimuksen, ja esimerkiksi sosiogrammin, avulla olisi mahdollista selvittää lasten vertais- ja ystävyysuhteita vielä tarkemmin päiväkodissa.

Yhteisöllisyyden kehittyminen on pitkä prosessi, joten tämän opinnäytetyön avulla ei ollut mahdollista tarkastella yhteisöllisyyden rakentumista pitkällä aikavälillä päiväkodin lasten yhteisössä. Ammatillisesti mielenkiintoinen jatkotutkimusaihe olisi yhteisöllisyyden rakentumisen havainnointi kyseisessä päiväkodissa koko päiväkodin toimintakauden ajan. Pitkän havainnointiajan aikana yhteisöllisyyden eri piirteet ja kehittyminen olisi mahdollista havaita. Yhteisöllisyyden etenemistä olisi mahdollista verrata esimerkiksi Koivulan (2010) tutkimuksessa havaittuun yhteisöllisyyden muodostumisprosessiin.

Päiväkodin yhteisöllisyydessä ei ole tärkeää ainoastaan lastenväliset suhteet vaan merkittävää on myös kasvattajien keskinäinen yhteisöllisyys. Kasvattajien yhteisöllisyys luo pohjaa myös lasten ja koko yhteisön yhteisöllisyyden muodostumiselle. Koska yhteisöllisyys on päiväkodissa uusi toimintaperiaate, jatkotutkimuksen näkökulmasta kasvattajien yhteisöllisyyden havainnointi ja kehittäminen olisi toiminnan kannalta hyödyllistä. Kasvattajien välistä yhteisöllisyyttä voisi tarkastella haastattelujen ja havainnoin avulla. Yhteisöllisyyden näkökulmasta tarkastelun kohteena voisivat olla esimerkiksi päiväkodin kasvattajien vuorovaikutussuhteet, johtamis- tai kokouskäytännöt.

9.4 Opinnäytetyöprosessin arviointi

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, millaisia vertaissuhteita päiväkodin lapsiyhteisössä on ja miten päiväkodin kasvattajat tukevat vertaissuhteiden muodostumista. Opinnäytetyön avulla kerättiin tietoa päiväkodin kasvattajilta päiväkodissa ilmenevistä vertais- ja ystävyysuhteista, yhteisöllisyyden ilmenemisestä vertaissuhteissa ja vertaissuhteiden tukemisesta. Tavoitteena oli tuottaa tietoa, jonka avulla kasvattajat voivat tukea vertaissuhteiden muodostumista lapsiryhmässä ja kehittää yhteisöllisyyttä päiväkodissa. Tarkoituksenmukaisesti koottu teoretinen tieto ja kasvattajilta kerätty aineisto tukivat hyvin opinnäytetyön tarkoitusta ja tavoitetta. Opinnäytetyössä onnistuttiin vastaamaan tutkimuskysymyksiin ja keräämään päiväkodille tarvittavaa tietoa lasten vertaissuhteista. Opinnäytetyön tulokset ovat hyödynnettävissä päiväkodissa. Kootun teoriaosuuden ja kasvattajien aineiston avulla rakennan kasvattajille tietopakettin, jota on mahdollista hyödyntää päiväkodin arjessa.

Opinnäytetyön aineistonkeruumuodoksi valikoitui avoimia kysymyksiä sisältävä kyselylomake. Valintaan vaikutti erityisesti kummankin osapuolen aikataululliset syyt. Kyselylomakkeella kerätty aineisto oli riittävä ja vastasi asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Haastattelujen avulla vastaukset olisivat kuitenkin voineet olla kattavampia ja syvempiä. Joihinkin kysymyksiin osa kasvattajista oli jättänyt vastaamatta kokonaan. Haastattelutilanteessa näin ei olisi todennäköisesti käynyt, koska olisi ollut mahdollista esittää tarkentavia kysymyksiä. Haastattelutilanne on kuitenkin monille vieras, joten osa kyselylomakkeella saaduista vastauksista olisi voinut jäädä saamatta haastattelussa. Kyselylomake esitettiin ennen varsinaista kyselyä. Esitettäjä olivat vastanneet kaikkiin kysymyksiin, enkä saanut palautetta liian pitkistä lomakkeista. Kasvattajat saattoivat kuitenkin kokea lomakkeen liian työlääksi, koska se sisälsi useita avoimia kysymyksiä. Osa kyselylomakkeen niukoista vastauksista saattoi vaikuttaa myös kyselyn ajankohta, koska päiväkotit olivat sulkeutuneet kesän ajaksi heti kyselyajan päättymisen jälkeen.

Toteutin opinnäytetyön itsenäisesti, mikä oli perheen ja opiskelun yhteensovittamisen kannalta järkevä vaihtoehto. Itsenäistä työskentelyä puolsi myös se, että asun toisella paikkakunnalla, kaukana koulusta. Itsenäinen työskentely opetti päätöksentekoa, kokonaisuuksien hallintaa ja itsenäistä tutkimuksen toteuttamista. En ole kokenut tutkija, mikä toi haasteita tutkimuksen toteuttamiseen. Aiheen rajaaminen ja aineiston analyysin tekeminen olivat haastavia vaiheita ja aiheuttivat epävarmuutta ja erityistä paneutumista aiheeseen. Tutustuminen monipuolisesti eri tutkimuksiin vertais-suhteista ja yhteisöllisyydestä auttoi kuitenkin aiheen rajaamisessa. Hyödynsin prosessin aikana saamani ohjauksen ja vertaisarvioijilta saadun palautteen mahdollisimman tarkasti. Opinnäytetyöprosessi oli kokonaisuudessaan työläs, mutta oppimisen kannalta antoisa. Aihe oli ammatillisesti erittäin mielenkiintoinen, mikä kannusti ja motivoi opinnäytetyön tekemistä. Opinnäytetyö kehitti osaamistani ammatillisesti ja kasvatti kokonaisvaltaista ymmärrystä lasten vertaissuhteista ja yhteisöllisyydestä. Opinnäytetyöprosessi eteni hyvin alkuperäisen aikataulun ja tavoitteiden mukaisesti ja oli onnistunut sekä hallittu kokonaisuus.

LÄHTEET

Cillessen, A. & Bellmore, A. 2011. Social Skills And Social Competence In Interactions With Peers. Teoksessa Smith, P. & Hart, G. (edit.) The Wiley-Blackwell Handbook Of Childhood Social Development. Toinen painos. West Sussex: John Wiley & Sons Ltd, 393 - 412.

Eerola-Pennanen. P. 2013. Yksilönä vaan ei yksin: Lapset minuuden muodostajina päiväkodissa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä studies in education, psychology and social research [viitattu 27.3.2015]. Väitöskirja. Saatavissa: https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/41154/978-951-39-5143-6_vaitos12042013.pdf?sequence=1 .

Eskel, P. & Marttila, M. 2013. Osallisuuden kokemus osana yhteisöllisyyttä. Teoksessa Marjanen, P., Marttila, M. & Varsa, M. (toim.) Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-kustannus. 77-96.

Haapamäki, J. 2000. Näkökulmia päivähoidon yhteisöllisyyteen. Teoksessa Haapamäki, J., Kaipio, K., Keskinen, S., Uusitalo, I. & Kuoksa, M. Yhteisö kasvattaa, Päivähoito oppimis- ja kasvatusyhteisönä. Helsinki: Tammi. 14-25.

Haapaniemi, R. 2011. Yhteisöllisyys ja kasvatusyhteisöt. Teoksessa Jantunen, T. & Ojanen, E. (toim.) Arvot kasvatuksessa. Helsinki: TAMMI. 75- 84.

Hay, D.F. 2005. Early peer relations and their impact on children's development. Cardiff University, United Kingdom: Encyclopedia on early childhood development [viitattu 8.6.2015]. Saatavissa: <http://www.child-encyclopedia.com/sites/default/files/textes-experts/en/829/early-peer-relations-and-their-impact-on-childrens-development.pdf>

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13. uudistettu painos. Helsinki: Tammi

Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsittely Suomessa. 2012. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta [viitattu 23.10.2015]. Saatavissa: http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Hännikäinen, M. 2006. Yhteenkuuluvuuden tunne ja oppijoiden yhteisöksi kehittyminen. Teoksessa Kaarila, K., Alasuutari, M., Hännikäinen, M., Nummenmaa, A. & Rasku-Puttonen, H. (toim.) Kasvatusvuorovaikutus. Tampere: Vastapaino. 126-146.

Ikonen, M. 2006. Lasten vuorovaikutus ja leikki yhteisöllisyyden rakentajana. Teoksessa Kaarila, K., Alasuutari, M., Hännikäinen, M., Nummenmaa, A. & Rasku-Puttonen, H. (toim.) Kasvatusvuorovaikutus. Tampere: Vastapaino. 149-165

Kalliala, M. 2012. Lapsuus hoidossa? Aikuisten päätökset ja lasten kokemukset päivähoidossa. Helsinki: Gaudeamus.

Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 176. Jyväskylä : Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Keltikangas- Järvinen, L. 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. 2. painos. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Kirves, L. & Stoor-Grenner, M. 2011. Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa. Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman laatiminen. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Folkhälsan.[viitattu 19.5.2015] Saatavissa: <http://mll-fi-bin.directo.fi/@Bin/ff7d5804818624b980cbb6e817ca5a16/1443722987/application/pdf/13271105/Kiusaamisen%20ehk%C3%A4isy%20varhaiskasvatuksessa%20B5%20-%20www.pdf>

Koivula, M. 2010. Lasten yhteisöllisyys ja yhteisöllinen oppiminen päiväkodissa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research. Väitöskirja.

Kyrönlampi, T. 2007. Päiväkodin arki lapsen kokemana. Teoksessa Allila, K. & Parrila, S. (toim.). Lapsen arki ja vuorovaikutus varhaiskasvatuksessa. Katsaus varhaiskasvatuksen väitöskirjoihin vuosilta 2006-2010. Oulu: Ediva

Kyrönlampi-Kylmänen, T. 2010. Päiväkoti ja koti lapsen paikkana. Teoksessa Kallio, K., Ritala-Koskinen, A. & Rutanen, N. (toim.). Missä lapsuutta tehdään?. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 105. Helsinki: Nuorisotutkimusseura ry.

Laaksonen, V. 2012. Vuorovaikutustaidot ja lasten osallistuminen vertaisryhmässä. Katsaus monitieteiseen tutkimuskirjallisuuteen. Nuorisotutkimus. Vol. 30, Iss. 1, pp. 3-19.

Laaksonen, V. 2014. Lasten vertaissuhdetaidot ja kiusaaminen esikoulun vertaisryhmissä. Jyväskylä: Jyväskylä Studies in Humanities 221 [viitattu 28.1.2015]. Väitöskirja. Saatavissa: https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/42805/978-951-39-5564-9_vaitos25012014.pdf?sequence=1 .

Laine, K & Neitola, M. 2002. Lasten syrjäytyminen päiväkodin vertaisryhmästä. Kasvatusalan tutkimuksia, 1458-1094; 11. Turku: Suomen kasvatustieteellinen seura.

Laine, K. 2005. Minä, me ja muut sosiaalisissa verkostoissa. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Lehtinen A-R. 2000. Lasten kesken. Lapset toimijoina päiväkodissa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Väitöskirja.

Lehtinen A-R. 2001. Vertaissuhteiden merkitys lasten elämässä. Teoksessa Hujala, E. (toim.) Puheenvuoroja lapsista ja varhaiskasvatuksesta. Jyväskylä: 90 Oy, 79-100.

Lehtinen A-R. 2009. Lapset toimijoina päiväkodin vertaissuhteissa. Teoksessa Alanen, L & Karila, K. (toim.) Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta. Tampere: Vastapaino, 138-155.

Manninen, P. 2011. Sosiaalinen taitavuus ja vertaissuhteet lasten kuvailemina. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. Pro gradu-tutkielma.

Neitola, M. 2013. Vertaissuhteiden merkitys ja muotoutuminen kasvuyhteisöissä. Teoksessa Marjanen, P., Marttila, M. & Varsa, M.(toim.) Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS- kustannus, 99-140.

Parrila, S.& Alila, K. 2011. Varhaiskasvatuksen arjen ja vuorovaikutuksen kehittämishaasteita. Teoksessa Allila, K.& Parrila, S. (toim.) Lapsen arki ja vuorovaikutus varhaiskasvatuksessa. Katsaus varhaiskasvatuksen väitöskirjoihin vuosilta 2006-2010. Oulu: Ediva.

Ryynänen, S. Yhteisöistä ja yhteisöllisyydestä. Teoksessa Hämäläinen, J. (toim.) Sosiaalipedagoginen aikakauskirja. Vuosikirja 2009. 10. vuosikerta. Suomen sosiaalipedagoginen seura ry, 9- 22.

Salmivalli, C. 2005. Kaverien kanssa. Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys. Jyväskylä: OS-Kustannus.

Serdil, C. & Erden, F. 2012. Preschool teacher´s strategies to enhance to social interaction skills of children during playtime. Julkaisussa Procedia-Social and behavioral sciences 47 [viitattu 4.6.2015]. Saatavissa: http://ac.els-cdn.com/S1877042812024937/1-s2.0-S1877042812024937-main.pdf?_tid=bff8f3a6-6ac9-11e5-ac90-00000aab0f26&acdnat=1443985224_581908ea999e53e8d71e2c30fb096b66

Sosiaalipedagogiikka. 2015. Suomen sosiaalipedagoginen seura ry. [viitattu 2.10.2015]. Saatavissa: <http://www.sosiaalipedagogiikka.fi/sosiaalipedagogiikka/>

Sääskilahti, L. 2010. Kasvattajan rooli alle kolmivuotiaiden lasten vertaissuhteiden tukemisessa päiväkodissa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto Kasvatustieteiden laitos [viitattu 5.2.2015]. Pro gradu-tutkielma. Saatavissa:

<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/25764/URN:NBN:fi:juu-201101051008.pdf?sequence=1>.

Tast, E. 2007. Juuret ja siivet - Sosiaalipedagoginen orientaatio varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hämäläinen, J. (toim.) Sosiaalipedagoginen aikakauskirja. Vuosikirja 2008. 9. vuosikerta. Suomen sosiaalipedagoginen seura ry. 17-50.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 6.uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Varhaiskasvatuslaki 580/2015. [viitattu 22.9.2015]. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150580>

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005. Stakes. [viitattu 6.4.2015]. Saatavissa: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/suunnitelmanperusteet.pdf?sequence=1>

Vuorisalo, M. 2009. Ken leikkiin ryhtyy. Teoksessa Alanen, L & Karila, K. (toim.) Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta. Tampere: Vastapaino. 156-181.

LIITTEET

LIITE 1: Kyselylomake

LIITE 2: Saatekirje

LIITE 3: Esimerkikki yhden vastauksen sisällönanalyysistä

3. Miten lasten vertaissuhteet ilmenevät lapsiryhmässäsi?

4. Miten yhteisöllisyys ilmenee lasten välisissä vertaissuhteissa?

TAUSTAKYSYMYKSET

Minkälainen sukupuoli- ja ikäjakauma lapsiryhmässäsi on? Erittele lasten iät ja sukupuolet (esim. kolme neljävuotiasta tyttöä, kaksi kolmevuotiasta poikaa jne.).

Mikä on työtehtäväsi ja koulutustaustasi?

Kuinka kauan olet työskennellyt tässä päiväkodissa?

Kuinka paljon sinulla on kokemusta päiväkodissa työskentelystä?

KIITOS VASTAUKSISTASI!

Saatekirje

Hyvä kyselyyn osallistuja

Olen sosionomiopiskelija Lahden ammattikorkeakoulusta, opinnoissani olen suuntautunut sosiaalipedagogiseen lapsi- ja nuorisotyöhön. Teen opintoihini liittyvää opinnäytetyötä yhteistyössä päiväkotinne kanssa ja toivoisin sinun vastaavan sitä koskevaan kyselyyn. Kaikkien vastaukset ovat erittäin tärkeitä! Opinnäytetyön ja kyselyn tarkoituksena on selvittää, millaisia vertaissuhteita päiväkodin lapsiyhteisössä on, ja miten päiväkodin kasvattajat tukevat vertaissuhteiden muodostumista. Tavoitteena on tuottaa tietoa, jonka avulla kasvattajat voivat tukea vertaissuhteiden muodostumista lapsiryhmässä ja kehittää yhteisöllisyyttä päiväkodissanne. Tässä kyselyssä vertaisella tarkoitetaan toista lasta, joka on kehityksessä samalla tasolla sosiaalisesti, emotionaalisesti tai kognitiivisesti.

Käsittelen vastaukset ehdottoman luottamuksellisesti, eikä vastauksia lue muut kuin allekirjoittanut. Raportoin tulokset niin, että yksittäistä vastaajaa ei voi tunnistaa. Toivon saavani kyselylomakkeen täytettynä takaisin tiistaihin 16.6.2015 mennessä. Voitte palauttaa kyselylomakkeen suljetussa kirjekuoressa päiväkotinne johtajalle. Haen suljetut kuoret vastausajan päätyttyä päiväkodistanne. Opinnäytetyöni julkaistaan vuoden 2015 aikana, ja se on luettavissa osoitteessa www.theseus.fi.

Jos sinulla on kysyttävää kyselylomakkeesta tai opinnäytetyöstäni, vastaan mielelläni kysymyksiin. Yhteystietoni löytyvät saatekirjeen lopusta.

Kiitos vaivannäöstäsi!

Ystävällisin terveisin

Maria Jantunen

Esimerkki sisällönanalyysistä.

Pelkistetty ilmaisu	Alaluokka	Yläluokka	Pääloukka
Hyvä olla yhdessä	Yhteenkuuluvuus	Yhteisöllisyyden määritelmä varhaiskasvatuksessa	Lasten vertaissuhteet varhaiskasvatuksessa
Tunne kuulumisesta yhteen ja asioista sopiminen yhdessä			
Lapset viihtyvät toistensa seurassa			
Tunne, että on tärkeä osa ryhmää			
Yhteen kuuluminen ja asioiden jakaminen yhdessä			
Yhdessä oleminen	Yhteinen toiminta		
Sujuva yhteinen arki			
Asioiden tekeminen yhdessä			
Yhdessä leikkiminen			

Yhdessä toimiminen, tekeminen ja suunnittelu			
Yhteinen elämä ja arki			
Kunnioittaminen	Välittäminen		
Jokaisen kohtaaminen ja arvostaminen yksilönä			
Auttaminen ja huolehtiminen			
Lapset osallistuvat toiminnan suunnitteluun	Osallisuus		
Kaikkien mielipiteiden, toiveiden ja ajatusten arvostaminen			
Toimiminen yhteisen hyvän eteen			